

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин

(повна найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»
МІЖНАРОДНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ
КОРПОРАЦІЙ**

спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Міжнародні економічні відносини
(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи МЕВм-21
**Степанюк Олександр
Вадимович**

(підпис)

Керівник:
к.е.н., доцент
Урбан Оксана Анатоліївна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2023 р.
Гарант освітньої програми:
к.е.н., доцент
Зелінська Ольга Миколаївна

(підпис)

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права
Кафедра міжнародних економічних відносин
Ступінь вищої освіти: магістр
Галузь знань: 29 Міжнародні відносини
Спеціальність: 292 Міжнародні економічні відносини
Освітня програма: Міжнародні економічні відносини

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин _____ к.е.н., доцент Олена БАУЛА
« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Степанюку Олександрю Вадимовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи: Міжнародний механізм регулювання діяльності транснаціональних корпорацій.
Керівник роботи: к.е.н., доцент Урбан Оксана Анатоліївна
затвержені наказом закладу вищої освіти від «04» січня 2023 року № 06/01-02
2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «12» грудня 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи: роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, дані міжнародної статистики Банку міжнародних розрахунків, Світового банку, законодавчі та нормативні акти України, Державної служби статистики України, спеціальні періодичні видання, інформаційні ресурси мережі Інтернет та ін.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):
розробити) ВСТУП. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК. 1.1. Сутнісна характеристика діяльності ТНК. 1.2. Історичні аспекти становлення та розвитку теорій діяльності ТНК. 1.3. Міжнародний механізм регулювання операцій ТНК в умовах транснаціоналізації світової економіки. РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ. 2.1. Оцінка ролі ТНК у процесах міжнародного руху інвестиційних ресурсів. 2.2. Аналіз напрямів та масштабів діяльності ТНК в Україні. 2.3. Аналіз та оцінка конкурентоспроможності економіки України в умовах транснаціоналізації світового господарства. РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ НАРОЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ. 3.1. Організаційні засади використання інвестиційної складової транснаціоналізації економіки України. 3.2. Шляхи зменшення негативного впливу ТНК на національну економіку. 3.3. Впровадження механізму збалансованого впливу транснаціональних корпорацій на розвиток української економіки. ВИСНОВКИ
5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу: Лист 1. Мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження. Лист 2. Вплив ТНК на приймаючі країни. Лист 3. Життєвий цикл продукту. Лист 4. Детермінанти національних конкурентних переваг: ромб Портера. Лист 5 Матриця спрямованої політики ТНК (модель Shell/DPM). Лист 6 ВВП економічних лідерів світу у 2020-2021 рр.. Лист 7 Загальна динаміка світового обсягу щорічного припливу прямих іноземних інвестицій за період 2015-2021 рр.. Лист 8. Валовий внутрішній продукт ЄС та США за період 2008-2020 рр., млрд.євро Лист 9. Приріст надходження прямих іноземних інвестицій ТНК за

період 2016-2020 рр.. Лист 10. Показники України відповідно до звітів Doing Business 2019-2020 рр.. Лист 11. Субіндекси 12-ти складників індексу глобальної конкурентоспроможності. Лист 12. Пріоритети державної політики України на період 2016-2025 рр. Листи 13 та 14. Висновки.

:

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Теоретичний розділ</i>	доцент Урбан О.А.		
<i>Аналітичний розділ</i>	доцент Урбан О.А.		
<i>Проектний розділ</i>	доцент Урбан О.А.		
<i>Висновки</i>	доцент Урбан О.А.		
<i>Нормоконтроль</i>	доцент Урбан О.А.		

7. Дата видачі завдання 04.01.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Термін виконання етапів кваліфікаційної роботи магістра	Примітка
1	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 03.01.2023</i>	<i>виконано</i>
2	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 15.06.2023</i>	<i>виконано</i>
3	<i>Теоретичний розділ</i>	<i>до 01.09.2023</i>	<i>виконано</i>
4	<i>Аналітичний розділ</i>	<i>до 30.09.2023</i>	<i>виконано</i>
5	<i>Проектний розділ</i>	<i>до 01.11.2023</i>	<i>виконано</i>
6	<i>Висновки</i>	<i>до 07.11.2023</i>	<i>виконано</i>
7	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 09.11.2023</i>	<i>виконано</i>
8	<i>Формування додатків</i>	<i>до 11.11.2023</i>	<i>виконано</i>
9	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 18.11.2023</i>	<i>виконано</i>
10	<i>Попередній захист кваліфікаційної роботи магістра</i>	<i>до 25.11.2023</i>	<i>виконано</i>
11	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 05.12.2023</i>	<i>виконано</i>
12	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 07.12.2023</i>	<i>виконано</i>
13	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 12.12.2023</i>	<i>виконано</i>

Здобувач вищої освіти

_____ Степанюк О.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ Урбан О.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Степанюк О.В. Міжнародний механізм регулювання діяльності транснаціональних корпорацій. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Міжнародні економічні відносини» спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження сучасних тенденцій розвитку системи транснаціональних корпорацій та недоліків функціонування діючого механізму регулювання діяльності ТНК.

Об'єктом дослідження є діяльність транснаціональних корпорацій.

Предметом дослідження є міжнародний механізм регулювання діяльності ТНК.

Кваліфікаційна робота магістра присвячена вивченню теоретичних основ дослідження механізму регулювання діяльності ТНК. Визначена сутнісна характеристика діяльності ТНК. Досліджено історичні аспекти становлення та розвитку теорій діяльності ТНК.

Проведено аналіз та зроблено оцінку впливу діяльності ТНК на конкурентноспроможність економіки України.

Розглянуто шляхи нарощення економічного потенціалу України в контексті транснаціоналізації. Обґрунтовано впровадження механізму збалансованого впливу транснаціональних корпорацій на розвиток української економіки.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи магістра є загальнонаукові методи: статистичний, графічний, порівняльний, історичний та інші.

Матеріали дослідження можуть бути застосовані студентами, аспірантами та викладачами при вивченні світової економіки, міжнародних валютно-кредитних відносин та міжнародних економічних відносин.

Практичне значення кваліфікаційної роботи магістра полягає в тому, що її результати можна використовувати у діяльності вітчизняних підприємств, банківських установ, органів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю України. Матеріали роботи можуть використовуватися на лекційних, семінарських та практичних заняттях у процесі вивчення особливостей сучасної міжнародної економіки, світової фінансової системи, регіональних інтеграційних процесів тощо.

Загальний обсяг роботи 53 сторінки. Робота містить 15 таблиць, 6 рисунків, додатки. Список використаних джерел включає 91 позицію.

Ключові слова: національна економіка, діяльність ТНК, транснаціональні корпорації, інвестиції, конкурентноспроможність.

ANNOTATION

Stepaniuk O.V. The international mechanism for regulating the activities of transnational corporations. Manuscript.

Master's qualification thesis of the OP "International Economic Relations" specialty 292 International Economic Relations. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2023.

The purpose of the master's thesis is to study modern trends in the development of the system of transnational corporations and shortcomings in the functioning of the current mechanism for regulating the activities of TNCs.

The object of research is the activity of transnational corporations.

The subject of the study is the international mechanism for regulating the activities of TNCs.

The master's qualification work is devoted to the study of the theoretical foundations of research into the mechanism of regulating the activities of TNCs. The essential characteristics of TNC activity are determined. The historical aspects of the formation and development of theories of TNC activity have been studied.

An analysis was conducted and an assessment of the impact of TNC activities on the competitiveness of the Ukrainian economy was made.

Ways of increasing the economic potential of Ukraine in the context of transnationalization are considered. The implementation of the mechanism of balanced influence of transnational corporations on the development of the Ukrainian economy is substantiated.

The methodological basis of the master's qualification work is general scientific methods: statistical, graphic, comparative, historical and others.

Research materials can be used by students, graduate students and teachers in the study of the world economy, international currency and credit relations and international economic relations.

The practical significance of the master's qualification work is that its results can be used in the activities of domestic enterprises, banking institutions, and bodies of state management of foreign economic activities of Ukraine. The materials of the work can be used in lectures, seminars and practical classes in the process of studying the features of the modern international economy, the world financial system, regional integration processes, etc.

The total volume of work is 53 pages. The work contains 15 tables, 6 figures, appendices. The list of used sources includes 91 positions.

Keywords: national economy, TNC activities, transnational corporations, investments, competitiveness.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК	10
1.1. Сутнісна характеристика діяльності ТНК	10
1.2. Історичні аспекти становлення та розвитку теорій діяльності ТНК	15
1.3. Міжнародний механізм регулювання операцій ТНК в умовах транснаціоналізації світової економіки	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	25
2.1. Оцінка ролі ТНК у процесах міжнародного руху інвестиційних ресурсів	25
2.2. Аналіз напрямів та масштабів діяльності ТНК в Україні	31
2.3. Аналіз та оцінка конкурентоспроможності економіки України в умовах транснаціоналізації світового господарства	37
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ НАРОЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ	41
3.1. Організаційні засади використання інвестиційної складової транснаціоналізації економіки України	41
3.2. Шляхи зменшення негативного впливу ТНК на національну економіку	45
3.3. Впровадження механізму збалансованого впливу транснаціональних корпорацій на розвиток української економіки	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Глобалізаційні та транснаціоналізаційні процеси у світовій економіці послаблюють можливості окремих країн регулювати діяльність ТНК завдяки національним інструментам. З огляду на це, виникає потреба в координації політики.

Хоча на сьогодні існує досить багато міжнародних інституцій нормативно-правових документів, котрі регулюють діяльність ТНК на міжнародному рівні допоки немає єдиного міжнародного інституту, що займався б регулюванням світових інвестиційних потоків або міжнародного виробництва ТНК. Цілий ряд принципових питань залишається невирішеним і викликає гострі дискусії, тому дослідження є надзвичайно актуальним і обрано темою кваліфікаційної роботи магістра.

Існуючі наукові розробки достатньою мірою висвітлюють різні складові прямого іноземного інвестування, особливості регулювання іноземних інвестицій у країнах з різним рівнем розвитку.

Впродовж останніх років роль іноземних інвестицій постійно зростає. Великі ТНК володіють великими можливостями в контексті впливу на уряди держав. Слід розуміти, що загальний обсяг іноземних інвестицій ТНК на даному етапі значно важливіший, ніж торгівля.

Причинами іноземного інвестування ТНК досить часто є інтерес до наявних природних ресурсів приймаючих країн та велика можливість щодо використання інших країн як своєрідного стокового магазину з метою збуту товару, який став непопулярним на споживчих ринках розвинених країн.

Разом з тим Україна прагне поглибити інтеграційний поступ у систему світогосподарських зв'язків, а транснаціональні компанії та їх інвестиційний потенціал виступають вагомим рушієм цих процесів. Саме це обумовлює актуальність та обґрунтованість досліджень даної випускної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження сучасних тенденцій розвитку системи транснаціональних корпорацій та недоліків функціонування діючого механізму регулювання діяльності ТНК.

Комплексний підхід до реалізації поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- дослідити теоретичні основи діяльності ТНК;
- обґрунтувати роль ТНК у процесах глобального руху капіталів;
- зробити оцінку ролі ТНК у процесах міжнародного руху інвестиційних ресурсів;
- здійснити аналіз динаміки діяльності ТНК в Україні;
- провести аналіз та оцінку конкурентоспроможності економіки України в умовах транснаціоналізації світового господарства наліз динаміки діяльності ТНК в Україні;
- охарактеризувати організаційні засади використання інвестиційної складової транснаціоналізації економіки України;
- провести дослідження шляхів зменшення негативного впливу ТНК на національну економіку.

Завдання кваліфікаційної роботи магістра зумовили її структуру, щоскладається із вступу, трьох розділів, списку використаних джерел і додатків.

Об'єктом дослідження є діяльність транснаціональних корпорацій.

Предметом дослідження є міжнародний механізм регулювання діяльності ТНК.

В останні роки проведено багато досліджень та опубліковано велика кількість наукових праць, що спрямовані на вивчення загальних тенденцій розвитку транснаціоналізації і ролі в них міжнародних інвестицій, так і основних напрямків транснаціоналізації інвестиційної діяльності.

В українській економічній літературі цим проблемам присвячені роботи вітчизняних вчених-економістів О.Г. Білоруса, Б.В. Губського, Ю.М. Пахомова,

В.Р. Сиденка, О.І. Шниркова й ін. Щодо іноземних дослідників, то доречно виділити роботи Дж. Даннинга, Д. Лекроу, Дж. Клайна, С. Лала.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи магістра є загальнонаукові методи: статистичний, графічний, порівняльний, історичний та інші.

Матеріали дослідження можуть бути застосовані студентами, аспірантами та викладачами при вивченні світової економіки, міжнародних валютно-кредитних відносин та міжнародних економічних відносин.

Практичне значення кваліфікаційної роботи магістра полягає в тому, що її результати можна використовувати у діяльності вітчизняних підприємств, банківських установ, органів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю України. Матеріали роботи можуть використовуватися на лекційних, семінарських та практичних заняттях у процесі вивчення особливостей сучасної міжнародної економіки, світової фінансової системи, регіональних інтеграційних процесів тощо.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК

1.1. Сутнісна характеристика діяльності ТНК

Одним з суттєвих джерел глобалізації є феномен транснаціоналізації, коли значна частина виробництва залежить від рішень міжнародних центрів за межами даної держави. «Транснаціоналізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, що є процесом посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій ТНК» [1, с.29].

ТНК одночасно є наслідком та причиною зростання міжнародної концентрації виробництва [52, с.160].

В науковій літературі нині утверджується висновок, щодо сучасних ТНК, оскільки ТНК - динамічний структурний елемент світової економіки [19, с.114].

Сьогодні статус ТНК мають більше 61 тис. корпорацій, що контролюють за межами своїх країн понад 900 тис. прямих представництв.

Позитивний аспект зумовлений діяльністю ТНК: зростає зайнятість, знижується безробіття, соціальна напруженість, зростає рівень кваліфікованої робочої сили, зростають доходи населення; збільшуються податки до державного та місцевого бюджетів; збільшуються капіталовкладення у країні, зростає технічний рівень виробництва; впроваджуються останні досягнення НТП; знижується товарний імпорт (імпортозаміщуючий тип виробництва); зростає експорт (експортоорієнтований тип виробництва); зміцнюються зовнішньоторгівельні позиції країни, а це, в свою чергу, зумовлює стабілізацію валютних курсів; стимулює національних виробників: впровадження досягнення НТП, підвищення кваліфікації персоналу; якості продукції, обслуговування споживачів; зростають доходи постачальників та суміжних організацій.

Недоліки: забруднення навколишнього. (Наприклад, Пуерто-Ріко – 80% промислового виробництва американських компаній); шляхом застосування

внутрішньофірмових трансфертних цін вилучають ресурси з країн, що розвиваються; розорюють місцевих виробників, збільшується безробіття, соціальна напруженість, знижуються податки; здійснюють тиск на уряди країн (МО; WTO, МВФ, СБ, уряди); порушують національні законодавства (підкуп чиновників) підриив економічної політики держав (інтереси ТНК не завжди співпадають з інтересами держави).

Підсумувавши вище викладене відобразимо типові плюси і мінуси діяльності ТНК у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. - Вплив ТНК на приймаючі країни

	Приймаюча країна	Країна, що вивозить капітал
Переваги	<p>Отримання нових ресурсів (капітал, управлінський досвід, кваліфікована праця). Стимулювання розвитку національних економік та прискорення економічного розвитку. Отримання податків від діяльності ТНК</p>	<p>Іноземні інвестиції значно ефективніші, ніж внутрішні</p>
Проблеми	<p>Представники приймаючої країни не приймають участь в проведенні НДДКР</p>	<p>Державне регулювання іноземних інвестицій. Ризик конфіскації інвестицій</p>

Джерело: складено на основі [12, 15, 42].

В останні десятиліття динаміка зростання світових потоків ПІІ ТНК була високою. До процесів транснаціоналізації долучаються нові країни, що почали інтенсивно нарощувати вивіз інвестицій за кордон.

Диверсифікованою є галузева структура ТНК: оскільки 65% компаній зайняті у сфері виробництва, 35% - послуги і 3% - добувна промисловість та сільське господарство [3, с.64].

Загалом ТНК, що входять до рейтингу FT500 реалізують близько 76% продукції машинобудування світу, що подано на рис.1.1.

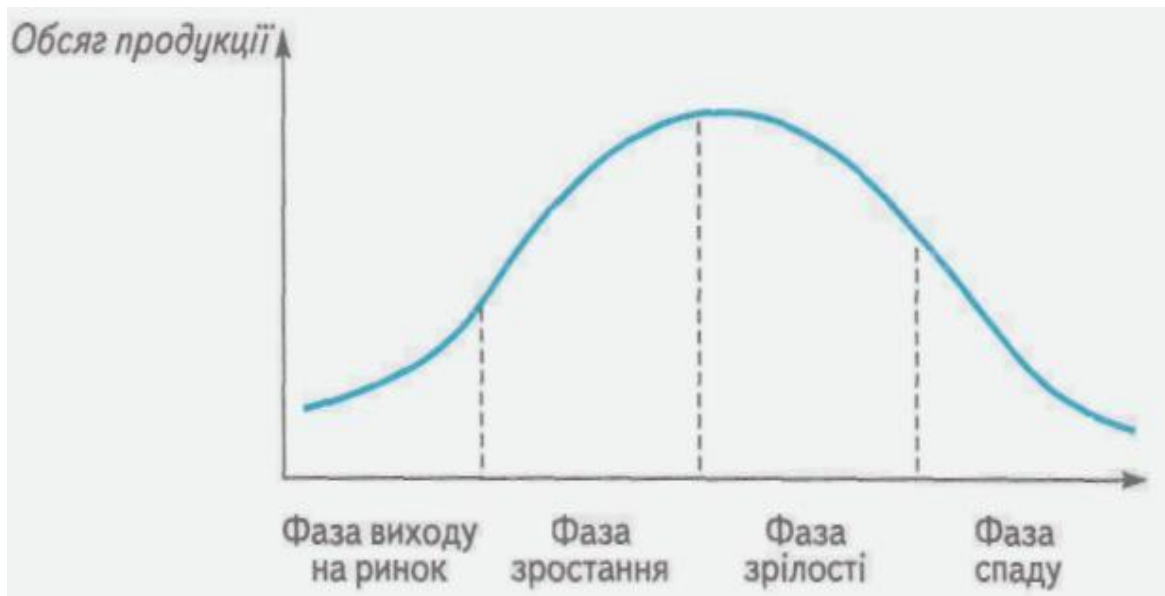

Рисунок 1.1 Життєвий цикл продукту

Сумарна капіталізація 8 найбільших автомобільних компаній цієї галузі у 2008 році становила 547,4 млрд. дол, а сукупний продаж більше 1 трлн.дол, що є найкращим показником усіх виробничих галузей світової промисловості.

До найбільших автомобільних ТНК світу належать американські компанії General Motors, Ford Motor, європейські - Daimler Chrysler (ФРН), Volkswagen (ФРН), Fiat (Італія), Peugeot (Франція), BMW (ФРН), Renault (Франція), Volvo (Швеція), японські [79, с.23].

Експортні операції є найбільш важливі для японських ТНК, оскільки тут є невеликий внутрішній ринок. При цьому для деяких з існуючих японських корпорацій розширення європейського ринку збуту продукції є пріоритетним. Так, серед загальних продажів Toyota Motor частка зарубіжних продаж сягає 50%, тобто більше 120 млрд. дол. або більше 5 мільйонів автомобілів [82].

У лютому 2015 року обсяги продаж Toyota впали на 37%, Honda - на 38%. Хоча для американських ТНК ситуація ще гірша: продажі General Motors впали на 53%, Ford - на 48%, Chrysler - на 44% [74].

Що ж до європейських та американських ТНК, то, незважаючи на їх міжнародний характер діяльності, для більшості з них у країні базування материнської корпорації знаходиться основна частина виробничих та фінансових активів. Але експортні операції і для них відіграють важливу роль.

Так, частка зарубіжних продаж від загальних складає 26% для General Motors, 30% - для Ford, але 81% для Daimler Chrysler і 67% для Volkswagen [68].

У 2007 році General Motors експортувала до Європи 1 млн. 330 тис. автомобілів, а Ford - 1 млн. 500 тис, що складало 9,5 та 10,8% європейського авто ринку відповідно [79, с.32].

Позиції ТНК у електронній та електротехнічній галузях є також досить значними. Так, найпотужнішими ТНК світу контролюється 80% реалізації продукції електроніки [78, с.17].

До найбільших ТНК, що випускають електроніку та електроустаткування належать: General Electric (США), IBM (США), Intel (США), Siemens (ФРН), Royal Philips Electronics (Нідерланди), Motorola (США), Electro lux (Швеція), Sony (Японія), Matsushita Electric Industrial (Японія), Hitachi (Японія), Toshiba (Японія), Samsung Electronics (Республіка Корея) [77].

Безперечно провідні позиції тут займає General Electric, що зайняла третю позицію у рейтингу FT 500 2008 за ринковою капіталізацією (369 млрд. дол.). Закордонні продажі тут сягають 30% усіх продаж [74].

Ще одним гігантом цього ринку є IBM, що є найбільшим у світі постачальником електронного обладнання для сфери інформатики [18, с.13]. Річні обороти продаж у ній збільшилися від 3,2 млрд. дол. у 1964 році до 98,7 у 2008 році [78]. Її найближчими конкурентами є Hewlett-Packard та АТТ. Загалом про експортні операції даних фірм може свідчити такий факт: 70% всіх нині діючих у Західній Європі ЕОМ вироблені американськими компаніями.

Отже, що експортні операції для ТНК цих галузей промисловості є досить важливими для них, оскільки більша частина продажів цих компаній є зарубіжними, хоча національний ринок є все ж таки стратегічним.

Експортні операції для ТНК галузей харчової промисловості мають особливо важливе значення. До найбільших ТНК харчової промисловості, які увійшли до цього річного списку FT500 належать Nestle SA (Швейцарія), Coca-Cola (США), Pepsico (США), Unilever (Нідерланди/Великобританія), Kraft Foods (США), Danone (Франція), Heineken (Нідерланди), Archer Daniels Midland

(США), Cadbury Schweppes (Великобританія). їх загальна ринкова вартість складає 727,4 млрд. дол., а торговельний оборот - 377 млрд. дол [75].

Nestle SA є найкрупнішим виробником продуктів харчування у світі. Серед загальних продажів, що становили 108,3 млрд. дол, на зарубіжні продажі припадало 106 млрд. дол., що становить майже 98% від загальних [78].

Nestle SA належить 481 фабрика у 87 країнах світу. Вона є займає провідні позиції у світі з виробництва напоїв, кондитерських виробів, кулінарних продуктів, морозива, готових сніданків, мінеральної та содової води, кормів для домашніх тварин.

В Україні дана компанія володіє такими брендами як Nescafe, Nesquik, Maggi, Nuts, Friskies, Kitkat, з 1998 року - Світоч, а 2003 року 100% акцій Торчин [64, с.73].

У 2008 році продажі компанії зросли у середньому у світі на 6%, в той час як в Україні на 16% - до 2,66 млрд. грн. (з них на продажі Торчин припадало 871 млн. грн., на продажі кави та напоїв - 760 млн. грн.).

Щодо іншого гіганта харчової промисловості - Unilever, то він був створений у 1930 році після злиття голландської компанії Margarine Uni та британської - Lever Brothers. Продукція представлена у більше, ніж 160 країнах світу та їй належить 365 заводів на 6 континентах [79]. Ця ТНК виробляє не лише продукцію харчової промисловості, а й різноманітні косметичні засоби. Вона має в своєму портфелі такі 11 брендів, вартість яких є більшою 1 млрд. євро: Knorr, Surf, Lipton, Sunsilk, Dove, Blue Band, Lux, Hellmann's, Heart brand.

Unilever займає перше місце по таких напрямках: соуси, спреди, чай, морозиво, продукти орієнтовані на оптимізацію ваги; засоби по догляду за шкірою, дезодоранти. Друге місце по засобах по догляду за волоссям та пральних порошках [79].

Отже, в сучасних умовах глобалізації світової економіки ТНК володіють значними капіталами та проникають не лише в економічне життя на національному рівні, але й здійснюють активну політику виходу на міжнародні ринки, перш за все шляхом вкладу ПІІ, і закріплення на них домінуючих позицій.

1.2. Історичні аспекти становлення та розвитку теорії діяльності ТНК

З першої половини ХХ ст. наука, як зарубіжна, так і вітчизняна (на той час радянська), з цікавістю стежить за діяльністю перших ТНК. Існування великої кількості підходів щодо вивчення особливостей ТНК засвідчує, що для системності та подальшого вдосконалення та поглиблення потрібно використовувати загальну теорію, що дасть змогу описувати та пояснювати основні закономірності формування ТНК [38, с.141].

Різні науковці виділяють різні етапи розвитку цієї теорії для об'єднання та виокремлення нових. Деякі вчені вважають, що наявні концепції є основними етапами розвитку загальної теорії. Слід розуміти, що, по суті, кожна з них є напрямком, що пояснює різноманітні напрямки економічного життя, зокрема, поєднання прямих іноземних інвестицій та міжнародної торгівлі.

Таким чином, науковці виділяють такі основні етапи розвитку теорії діяльності ТНК - 1960 рік - теорія монополістичної переваги.

Перше системне викладення даної теорії зробив відомий вчений С.Гаймер докторській дисертації у 1960 р. У відповідності до названої теорії ТНК виступають суб'єктами ринкової влади. На початкових стадіях створення фірма збільшує свою частку завдяки злиттю та поглинанню, збільшенню концентрації виробництва, що, в свою чергу, призводить до збільшення прибутку. З часом настає момент, коли подальше зростання концентрації виробництва на національному рівні стає неможливим і тоді фірма починає здійснювати іноземні інвестиції, продовжуючи втілення попередньої економічної стратегії вже за кордоном. Так відбувається перетворення фірми на транснаціональну компанію.

Створення ТНК сприяє збільшенню бар'єрів входження в нові контрольовані галузі. Тому їх діяльність охарактеризовується монополістичною конкуренцією в контексті диференціації продуктів, що фірма створює завдяки особливим перевагам, а саме: економії на масштабах, науково-технічним досягненням, знанню ринку, управлінським навичкам [46, с.29].

Саме тому, відповідно до теорії ринкової влади стверджується, що фірма, яка має монополістичні переваги, що сприяють взаємодії на зарубіжних ринках з високою ефективністю. Дані переваги стосуються більше специфікації компаній, оскільки є її власністю, а саме тому недоступні решті фірм на відкритому ринку.

Основні загальні положення розроблено Р. Верноном на початку 1966 р. Ця теорія характеризує взаємозв'язок між життєвим циклом продукту та міжнародної торгівлі і сприяє розподілу товару на кілька фаз.

Фаза винаходу. Спочатку кожен продукт потрібно винайти і розробити. Фаза винаходу пов'язана із значними витратами, оскільки йдеться не просто про технічну розробку продукту, а також і про інвестиції в спеціальне виробниче обладнання, про введення продукту на ринок. Це досить часто пов'язано з досить високими витратами на рекламк.

Фаза виходу на ринок. У фазі виходу нового продукту на ринок збут є досить низьким. Споживачі ще не знають нового продукту, оскільки його основна ціна досить висока.

Фаза зростання. Якщо вихід на ринок виявився успішним, то наступною фазою є зростання. Загальний обіг досить швидко зростає; а тому на ринку з'являються нові фірми, які диференціюють цей продукт; існує велика кількість різноманітних видів і сортів цього продукту. Конкуренція посилюється, ціна падає, тому що вже можна випустити і продати більшу кількість продукту.

Фаза зрілості. У фазі зрілості ринок приближається до насиченості. Поступове більшення збуту стає ще складнішим і можливим лише тоді, коли для цього застосовуються спеціальна цінова політика або особливі маркетингові моделі. Конкуренція концентрується на раціоналізації виробничих технологій і методів збуту.

Фаза спаду. Після насичення ринку настає фаза спаду. Після цього збут обмежується потребою замінити продукти. Наприклад, новий холодильник купують тільки тоді, коли старий вийшов з ладу або коли в новому зразку реалізуються вирішальні, інноваційні поліпшення.

Фаза зникнення. На цій фазі продукт має повністю піти з ринку, оскільки на нього не існує взагалі ніякого попиту [56, с.102].

Р. Вернон висловлює припущення щодо доцільності перенесення виробництва товару до розвинених країн Західної Європи, а пізніше експортувати його до США, оскільки товари західноєвропейського виробництва дешевші за аналогічні американські, тому що праця в Західній Європі значно дешевша. На цій стадії загальний комплекс характеристик продукту досить чітко визначений. З огляду на це, виробництво товару переміщується до країн, що розвиваються, де ціна значно нижча [53, с.27].

З огляду на це, можна стверджувати, що ця теорія сприяє характеристики динамічного аспекту порівняльних переваг, що полягає в зміні географічної зони виробництва та розподілу.

- 1976 - теорія інтерналізації.

Перша праця з теорії інтерналізації - це книга П.Баклі та М.Кассона, що називається "Майбутнє мультинаціонального підприємства" та віидана у 1976р. Ця теорія відстоюється відомими дослідниками, такими як П.Кругман, та А.Рагман.

В подальшому об'єктом розгляду основної теорії інтерналізації є ТНК. Оскільки характерною ознакою інтернаціоналізації є міжнародне виробництво. Ця теорія пояснює сутність внутрішнього функціонування великих фірм, що сприяють переміщенню різних видів своєї діяльності з ринкового середовища до структури виробництва розподілу та споживання матеріалів та факторів виробництва товарів та послуг завдяки здійсненню інтерналізації.

Теорія інтерналізації – це важлива теорія транснаціональної корпорації, саме тому вона сприяє уникненню самої причини та передумовам міжнародного виробництва. Дана теорія виступає засобом збереження специфічних переваг у міжнародному масштабі. Загальна інтерналізація є рушійною силою створення та функціонування ТНК [31, с.17].

Отже, теорія інтерналізації сприяє здійсненню міжнародного переміщення товарів та послуг значно ефективніше, ніж, існуючий зовнішній ринок. Важливість

цієї теорії загалом полягає у визнанні недосконалості ринку, що ускладнюють ефективно здійснення операцій в контексті міжнародної торгівлі та інвестицій.

Загальна структура корпоративних ієрархій у 1970-1980-х роках стають активною та ефективною сферою дослідження серед економістів, що сприяло поширенню теорії транзакційних витрат.

Об'єктом розгляду теорії транзакційних витрат є власне транзакційні витрати, якими пояснюється діяльність національних фірм, та фірм, що працюють на міжнародній арені.

Основа цієї теорії закладена ще Р.Коузом у 1937 р., а фундаментальною вона стала завдяки працям таких дослідників, як О.Вільямсон, М.Кассон, Д.Норт та ін. Але найбільш повний виклад транзакційної концепції здійснив О.Вільямсон, основи якої він заклад в опублікованій у 1971 р. статті "Вертикальна інтеграція виробництва: аналіз ринкової неспроможності".

Р.Коуз стверджує, що сучасні корпорації є складним та важливим економічним інститутом, який варто розглядати як сукупний продукт кількох організаційних інновацій, що створені задля мінімізації транзакційних витрат. Замість характеристики фірми як виробничої функції у зазначеній теорії стверджується, що фірму корисно розглядати як загальну систему управління угодами [38, с.144].

Теорія транзакційних витрат О.Вільямсона дає можливість пояснювати розподіл загальної економічної активності між фірмами та ринками з урахуванням аспектів її побудови та загального розміру.

- 1986-1990 - теорія конкурентної переваги.

Засновником даного підходу був М.Портер, який намагався пояснити виникненню багатонаціональних компаній (БНК) - підприємств, що працюють в кількох країнах одночасно; з'ясувати, яким чином БНК оволодівають досвідом "ноу-хау" у певних сферах; тому що одні БНК посилюють ці переваги [35].

Основною відмінністю концепції конкурентних переваг від інших теорій, є вибір необхідного об'єкта дослідження. Основним завданням цієї теорії є

пояснення того як кожна країна у більшій чи меншій мірі використовується як країна базування корпорації.

М.Портер пояснює, що конкурентна перевага пов'язана з місцевими умовами країни, що виступає країною базування. Взаємозв'язок між цими детермінантами ілюструє рис. 1.2.

Рисунок 1.2 Детермінанти національних конкурентних переваг: ромб Портера

Автор теорії виділяє основні властивості країни, що сформували середовище, в якому відбувається конкуренція між місцевими фірмами і яке може як допомагати створенню конкурентної переваги:

- факторні умови (інфраструктура);
- умови попиту (яким на внутрішньому ринку є попит на продукцію);
- пов'язані та підтримуючі галузі, конкурентоспроможні на міжнародному ринку;
- 1958-1988 характеризується наявністю еkleктичної парадигми.

Теоретичні основи індивідуальних концепцій проаналізовані завдяки комплексному підходу Дж. Даннінгом. Цей підхід називається еkleктичною парадигмою, основним положенням якої є те, що кожна фірма стає ТНК лише тоді, коли володіє наступними особливими перевагами: переваги власності; переваги розміщення; переваги інтерналізації. Теоретичні витoki еkleктичної парадигми подано на рис.1.3.

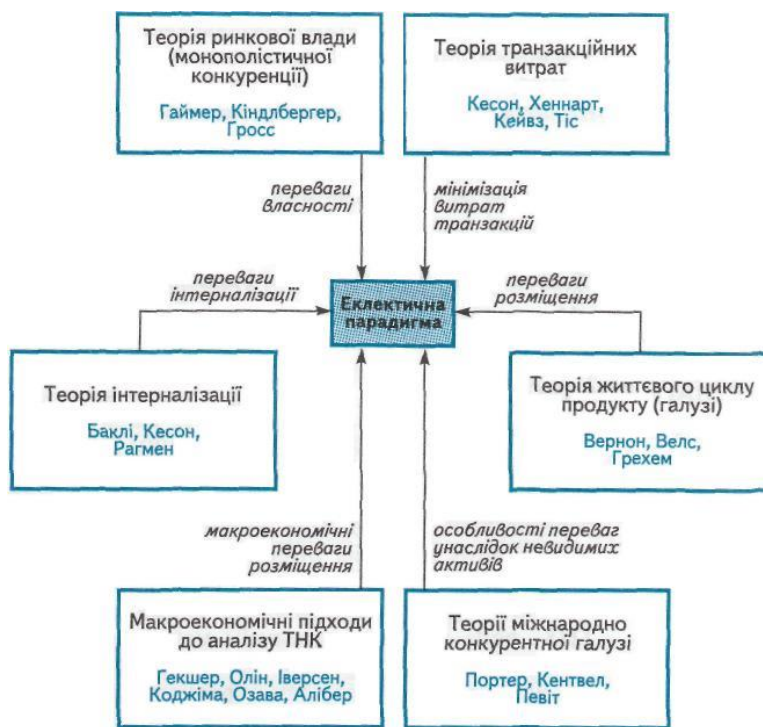

Рисунок 1.3 Теоретичні витoki еkleктичної парадигми

Наявність цих переваг, за Даннінгом, є важливою умовою в контексті перетворення національної фірми на ТНК. Зростання глобальної мережі закордонних підрозділів підсилює та поглиблює глобальну присутність цієї корпорації.

Основні критерії стратегічного вибору в моделі БКГ базуються на розробці оцінки грошових потоків, що є показником к планування, в моделі McKinsey, де розглядаються основні види бізнесу, що працюють на різних стадіях життєвого циклу, як подано на рис.1.4.

Рисунок 1.4 Матриця спрямованої політики ТНК (модель Shell/DPM)

Матриця спрямованої політики ТНК є двофакторною матрицею розмірності 3x3. Особливо важливим елементом загального управління ТНК є розробка стратегії. Допоки не сформовано єдиного підходу до класифікації стратегії. Основна причина полягає в різниці стратегій, що охоплюють усі сфери діяльності компанії.

Тому слід знайти ту основу, завдяки якій можна об'єднати різноманітні стратегії під єдиним критерієм. Проблему класифікації ускладнює і те, що різні стратегії комплексного використання. Завдяки ієрархічному принципу стратегії прийнято поділяти на корпоративні, бізнесові та операційні стратегії.

Саме тому диверсифікаційні стратегії визначають політику компанії в контексті існуючих бізнес-одиниць. Основні стратегії інтеграції, пов'язані з комбінуванням і управлінням бізнесовими портфелями корпорації в межах однієї галузі.

1.3. Міжнародний механізм регулювання операцій ТНК в умовах транснаціоналізації світової економіки

Проблеми глобалізації економіки і тісно пов'язанні з питаннями глобального економічного регулювання вимагають створення дієвого і ефективного механізму котрий контролював би операції ТНК.

Поряд з національними механізмами впливу на діяльність ТНК важливого значення досягає міжнародний механізм регулювання основних інвестиційних потоків міжнародного бізнесу [33, с.32].

Завдяки глибокому інтегруванню на міжнародному ринку, ТНК впливають на формування економічної політики у світі. Слід розуміти, що загальні інтереси компаній досить часто суперечать стратегії національного розвитку країн. Філіали ТНК, що працюють у різних країнах світу, є важливим економічним механізмом, що працює в країнах базування і усуває контроль національних

держав. Це сприяє обходженню національних законодавств задля ухилення доходів від оподаткування, спрямовуючи їх з однієї країни в іншу [34, с.55].

Не звертаючи увагу на існування багатьох міжнародних інституцій та нормативно-правових документів, що досить часто регулюють діяльність ТНК на міжнародному рівні. Проте сьогодні допоки не існує єдиного міжнародного інституту, що займається регулюванням світових інвестиційних потоків чи міжнародного виробництва ТНК [35].

До головних тенденцій розвитку міжнародно-правового механізму регулювання відносяться:

- підвищення законодавчих змін, що призводять до лібералізації руху міжнародного капіталу;
- зростання ажливості регіональних на міжнародних угод, що спрямовані на захист ПІІ;
- систематизація інструментів стимулювання прямих іноземних інвестицій;
- створення певних правил експорту та імпорту капіталу, функціонування філіалів ТНК.

З певною мірою умовності можна виокремити три етапи формування міжнародного механізму регулювання діяльності ТНК.

I етап (40-ві – 60-ті роки ХХ ст.)

Окремі ініціативи з регулювання руху ПІІ обговорювалися на міждержавному рівні ще до Другої світової війни. Однак тільки з 40 –х років ХХ ст. ці дискусії привели до підготовки низки проектів документів, що регулювали процес міжнародного інвестування.

Проект АВС – Шоукросса – проект конвенції про інвестиції за кордоном (1959 р.); проект «Багатостороння система страхування інвестицій», підготовлений МБРР (1962 р.), проект багатосторонньої міжнародної угоди про гарантії та захист інвестицій у межах ОЕСР (1963 р.), Конвенція про врегулювання інвестиційних суперечок (Вашингтонська конвенція 1965 р.).

Проте більшість із названих спроб закінчилися невдало, тому що не були підтримані з боку країн, що приймають, котрі вбачали в них втручання у внутрішні справи держави, порушення її суверенітету [54, с.48].

II етап (70-80-ті рр. XX ст.)

Діяльність ТНК почала привертати все пильнішу увагу урядів та громадськості. Оскільки більшість країн, що розвиваються, запровадила в цей час досить жорсткі заходи регулювання ТНК на національній основі, ця тенденція дістала відображення і в міжнародно-правових документах та деяких їх проектах [55, с.305].

Латиноамериканські країни Антського пакту ввели досить жорсткий режим регулювання транснаціональних корпорацій на основі Антського кодексу регулювання закордонних інвестицій (1970 р.). Вимоги, країн, що розвиваються, посилити контроль над діяльністю ТНК були особливо настійливими в дискусіях на VI та VII спеціальних сесіях Генеральної Асамблеї ООН, V та VI сесіях ЮНКТАД, на конференціях глав урядів країн, що не приєдналися, в Коломбо (1976 р.), Гавані (1979 р.) [77, с.27].

На VI спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН країни, що розвиваються, добилися включення в Декларацію про встановлення нового міжнародного економічного порядку 1974 р.) визнання «необхідності регулювання та нагляду за діяльністю транснаціональних корпорацій в інтересах національних економік країн, де вони діють».

III етап розпочався з середини 80-х років XX ст.

На початку 80-х років XX ст. розпочався процес лібералізації міжнародного руху капіталу. Більшість країн, що розвиваються, переглянули свої відносини з ТНК у бік послаблення контролю за діяльністю іноземних компаній. Тенденція до лібералізації інвестиційного клімату дістала відображення еволюції наднаціонального механізму регулювання ТНК. Більшість міжнародно-правових документів, які стосувалися діяльності транснаціональних фірм і були розроблені в цей час, містили положення про

уникнення дискримінації іноземних фірм, гарантії іноземних інвестицій, зобов'язання країн, що приймають, відносно лібералізації інвестиційного клімату. Саме в цей період було творено Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (1988 р.), розпочалися переговори країн – членів ОЕСР про підготовку Багатосторонньої угоди з питань інвестицій, яка б містила цілу систему заходів лібералізації руху ПІІ (1995 р.). Рада Європейського Союзу прийняла у 80-90 ті роки ХХ ст. цілу низку директив, які також прискорили транс націоналізацію господарських зв'язків і утворення європейських ТНК.

В 1990-х рр. інвестиційні питання включилися до складу багатосторонніх регулювальних норм. Проте ці заходи не впливають на регулювання проблем інвестицій, що створюють певну невизначеність у їх застосуванні на практиці. З огляду на це, існує необхідність у переговорах міжнародних організацій про укладення комплексної угоди, адресованої винятково проблемам інвестиційної діяльності ТНК.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка ролі ТНК у процесах міжнародного руху інвестиційних ресурсів

Основне місце в процесах транснаціоналізації займають проблеми стимулювання економічного зростання. Тому на сьогоднішній день є актуальним поглиблене дослідження основних макроекономічних показників і виявлення тенденцій розвитку європейської економіки.

Економіка Європейського Союзу займає лідируючі позиції та гідно конкурує з найпотужнішими економічними лідерами. У таблиці 2.1 відображено частки ВВП провідних країн у світовому ВВП.

Таблиця 2.1. - ВВП економічних лідерів світу у 2020-2021 рр.

Країна	ВВП, трлн. дол.		Частка у світовому ВВП, %	
	2020 р.	2021 р.	2020 р.	2021 р.
Загалом	70,66	62,26	100	100
ЄС	14,97	14,52	21,16	23,32
США	14,59	14,27	20,65	22,9
Китай	7,81	8,78	11,03	14,11
Японія	4,49	4,15	6,36	6,66
Індія	3,32	3,57	4,6	5,71
Німеччина	2,87	2,82	4,15	4,52
Великобританія	2,23	2,15	3,15	3,48

Джерело: складено на основі [26, 48]

У 2020 році загальний обсяг ВВП ЄС становили 14,97 трлн. дол. США, що складає 21,16 % від суми загальносвітового ВВП, за підсумками 20121 р. обсяги ВВП ЄС скоротились і становили 14,52 трлн.дол.США. Але за рахунок зменшення світового ВВП частка ЄС в ньому зросла і становила 23,32%.

Відповідно до оцінок Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) тільки з 2011-го року щорічний приплив інвестицій транснаціональних фірм збільшився в 6 разів - з 200 млрд. дол. до 1271 млрд. дол. у 2017 р. подано на рис.2.1.

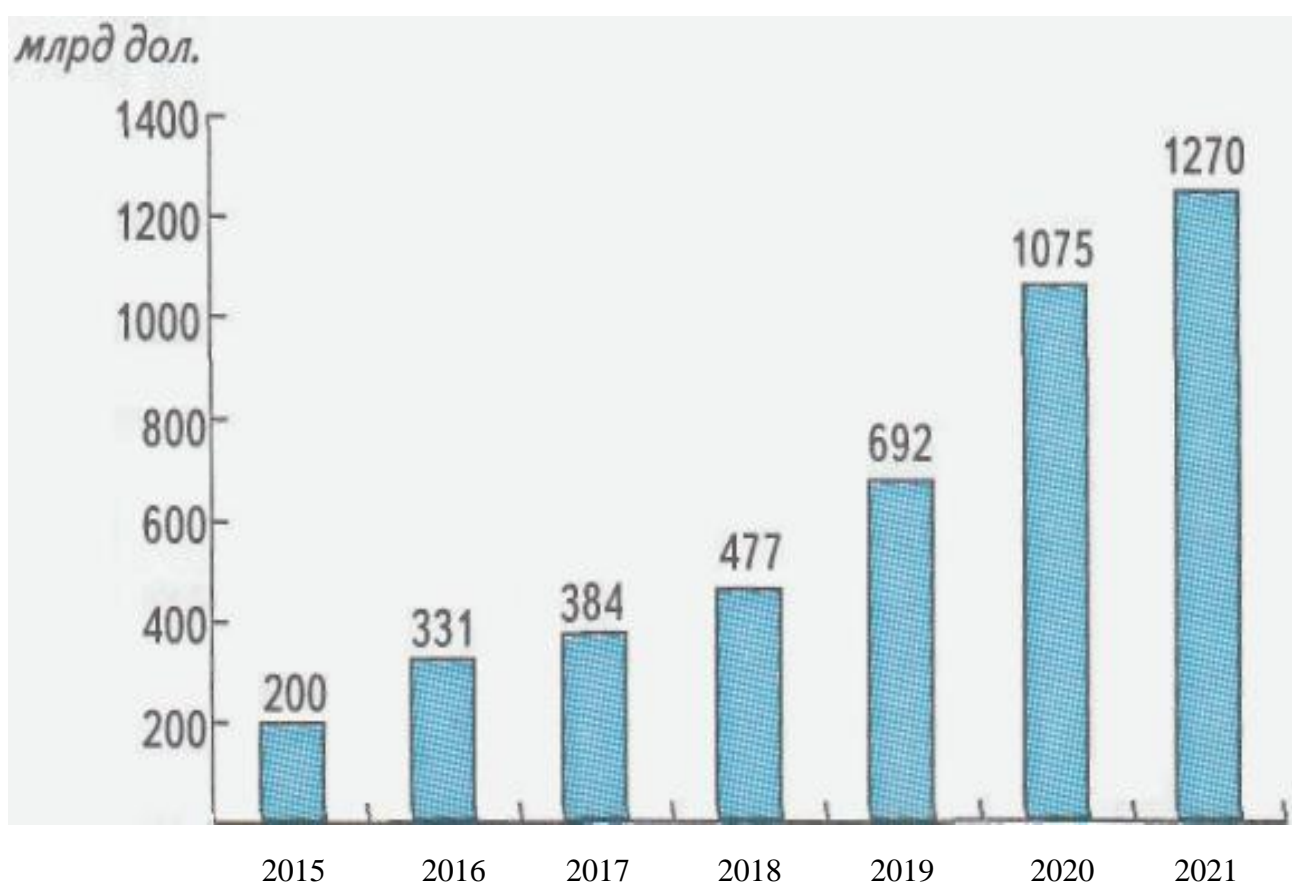

Рисунок 2.1 Загальна динаміка світового обсягу щорічного припливу прямих іноземних інвестицій за період 2015-2021 рр.

Джерело: складено на основі [76].

На другому місці економіка США. До п'ятірки світових лідерів входять також Китай, Японія та Індія. Зміни обсягів ВВП цих регіонів відображені в табл.2.2.

Таблиця 2.2. - Валовий внутрішній продукт ЄС та США
за період 2008-2020 рр., млрд.євро

	ВВП ЄС, млрд. євро	ВВП США, млрд.євро	Відхилення	
			абсолютні	відносні, %
2008	8484	8776	-192	97,8
2009	9202	10774	-1473	84,4
2010	9480	11484	-1904	83,4
2011	9942	11244	-1313	88,3
2012	10108	9840	248	102,6
2013	10606	9441	1064	111,2
2014	11064	10149	906	108,9
2015	11681	10671	1010	109,4
2016	12343	10272	2081	120,3
2017	12408	9819	2689	127,4
2018	11983	9483	2400	124,0
2019	11774	9881	1894	119,3
2020	12272	10049	2224	122,2

Джерело: складено на основі [17, 35, 42]

У 2017 році динаміка до зростання відновилась, а ВВП має нестабільний тренд. У 2018-2019 роках відбулось різке падіння обсягів. Наступні 3 роки економіки представлених регіонів розвивались синхронно, але оскільки хвиля світової кризи розпочалась саме у США, то скорочення виробництва тут розпочалось раніше ніж в ЄС. Як і для Європи 2020 рік став для США початком нарощування економічних потужностей країни.

Ще одним показником, що характеризує стан та перспективи транснаціоналізації економіки, є загальний обсяг інвестицій, що подано у таблиці 2.3. Цей показник є визначальним чинником економічного зростання.

Таблиця 2.3. - Динаміка інвестицій ЄС за період 2008-2020 рр.

Роки	Загальний обсяг інвестицій, млрд. євро	Інвестицій, % від ВВП	Зміни обсягу інвестицій	
			абсолютні, млрд. євро	відносні, %
2008	1740	20,4	-	-
2009	1898	20,5	148	108,4
2010	1933	20,2	34	101,8
2011	1948	19,5	14	100,8
2012	1955	19,4	18	100,9
2013	2078	19,5	112	104,7
2014	2211	20	133	105,4
2015	2417	20,7	205	109,3
2016	2533	21,3	215	108,9
2017	2542	21,2	19	100,7
2018	2439	19,9	-213	92
2019	2307	19,5	-132	94,5
2020	2384	19,4	77	103,3

Джерело: складено на основі [42]

За умов географічної близькості і наявності розвинутих та ліквідних фінансових ринків, ЄС є природнім джерелом прямих іноземних інвестицій

(ПІ). Обсяги інвестування української економіки, в розрізі країн-учасниць ЄС представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. – Загальні обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України з країн ЄС у 2018-2020 рр.

	Обсяги прямих інвестицій, млрд. дол. США			Абсолютний ріст, млрд. дол. США	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
Всього з країн ЄС	31608,5	35353,0	39411,2	3744,5	4058,2
Австрія	2505,2	2731,4	3423,1	125,2	591,7
Бельгія	64,1	64,7	111,6	0,6	46,9
Болгарія	18,3	18,8	23,0	0,5	4,2
Велика Британія	2307,5	2287,1	2508,2	-20,4	221,1
Греція	331,0	327,9	428,3	-3,1	100,4
Данія	186,7	196,6	198,3	9,9	1,7
Естонія	137,4	126,8	163,3	-10,6	36,5
Ірландія	140,1	138,8	156,6	-1,3	17,8
Іспанія	70,6	63,4	73,1	-7,2	9,7
Італія	928,0	980,6	965,9	52,6	-14,7
Кіпр	9005,3	10044,9	12645,5	1039,6	2600,6
Латвія	87,5	81,7	71,0	-5,8	-10,7
Литва	81,9	83,3	83,6	1,4	0,3
Люксембург	265,1	441,7	493,8	176,6	52,1
Мальта	22,2	29,9	37,1	7,7	7,2
Нідерланди	3954,5	4683,3	4822,8	728,8	139,5
Німеччина	6601,9	7083,0	7386,4	481,1	303,4
Польща	866,7	932,8	875,5	66,1	-57,3
Португалія	11,4	12,6	23,2	1,2	10,6
Румунія	18,5	22,1	21,0	3,6	-1,1
Словаччина	64,4	62,4	62,7	-2	0,3
Словенія	28,9	28,5	31,2	-0,4	2,7
Угорщина	711,5	700,5	686,1	-11	-14,4
Фінляндія	59,4	58,0	68,3	-1,4	10,3
Франція	16,30	2368,1	2230,7	2351,8	-137,4
Чехія	79,8	73,6	76,9	-6,2	3,3
Швеція	1275,8	1710,6	1744,0	434,8	33,4

Джерело: складено на основі [58].

Як бачимо з даних табл.2.4 найбільшими інвесторами є: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Франція. Зарубіжні компанії та транснаціональні об'єднання скуповують акції перспективних підприємств та в подальшому стають їх власниками, а пізніше згортають виробництво.

Основною ознакою трансформації у пострадянських країнах є загальні процеси транснаціоналізації національних капіталів.

Поступово ТНК почали формуватися в Україні. Прикладом є діяльність відкритого акціонерного товариства «Укрнафта», яке створене шляхом корпоратизації підприємства «Виробниче об'єднання «Укрнафта». Найбільші акціонери - НАК «Нафтогаз України» і Фонд державного майна.

ВАТ «Укрнафта» є монопольною нафтовидобувною компанією, види її діяльності - геолого-розвідувальні роботи, експлуатаційне буріння, видобуток нафти, конденсату, супутнього нафтового і природного газу, підготовка нафти і переробка. Загальний обсяг ПІІ подано у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5. - Приріст надходження прямих іноземних інвестицій ТНК за період 2016-2020 рр.

	Середньорічний приріст, у відсотках				
	2016	2017	2018	2019	2020
Надходження ПІІ	24,0	20,0	31,9	43,8	27,3
Продажі закордонних філій	15,8	10,4	11,5	21,6	17,8
Експорт закордонних філій	13,2	13,9	12,7	13,8	17,9
Валовий продукт закордонних філій	16,4	7,1	15,3	25,4	17,1
Активи закордонних філій	18,0	13,7	16,5	21,2	19,8
Світовий валовий внутрішній продукт	11,7	6,3	0,6	-0,9	3,0
Світовий експорт товарів і послуг	15,0	9,5	1,5	-1,8	3,0

Отже, негативний вплив у тому, що ТНК значно менше зацікавлені в досягненні позитивних результатів країнами та національними підприємствами, що користуються послугами метропольних структур. Саме тому реципієнти стикаються із ситуацією, коли вони не здатні самостійно впливати на подальше фінансуванням проектів, управлінням створеними об'єктами.

2.2. Аналіз напрямів та масштабів діяльності ТНК в Україні

Як зазначалось раніше, діяльність ТНК в будь-якій країні, в тому числі й в Україні пов'язана з прямими капіталовкладеннями. Тобто практично всі обсяги прямих іноземних інвестицій, що вкладаються в економіку належать до транснаціональних потоків.

Для України характерною є незначна відкритість економіки, а, таким чином, і незначна участь країни в міжнародних потоках капіталів, хоча ситуація має позитивну тенденцію. Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну за період 2008-2016 рр. подано у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. - Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну
за період 2012-2020 рр.

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол.	Темп росту, у % до минулого	Прямі інвестиції з України, млн дол.	Темп росту, у % до минулого року
2012	9047	133,15	198,6	119,64
2003	16890	186,69	219,5	110,52
2014	21607,3	127,92	243,3	110,84
2015	29542,7	136,73	6196,6	2546,89
2016	35616,4	120,56	6203,1	100,1
2017	40026,8	112,38	6223,3	100,33
2018	44806,0	111,94	6868,3	110,36
2019	49362,3	110,17	6898,0	100,4
2020	54462,4	110,33	6481,9	93,95

Як видно з таблиці 2.6 прослідковується стійка тенденція до зростання обсягів інвестицій за період 2012-2020 рр. як в Україну, так і з нашої країни. Найбільш вагомим зростання було у 2011 та 2013 році, де приріст надходжень становив 86 і 36%. Потім спостерігається зменшення темпів зростання.

Географічна структура прямих іноземних інвестиції в Україну станом на 01.01.2020 р. представлена у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. - Географічна структура прямих іноземних інвестиції в Україну
станом на 01.01.2020 р. (млн.дол. США)

	Обсяги прямих інвестицій	У % до підсумку
Усього	54462,4	100,0
у тому числі		
Кіпр	17275,1	31,7
Німеччина	6317,0	11,6
Нідерланди	5168,6	9,5
Австрія	3401,4	6,2
Велика Британія	2556,5	4,7
Віргінські Острови (Брит.)	1884,9	3,5
Франція	1765,3	3,2
Швеція	1600,1	2,9
Швейцарія	1106,2	2,0
Італія	1015,9	1,9
США	936,7	1,7
Польща	916,4	1,7
Інші країни	6732,5	12,4

Джерело: складено на основі [15].

В 2016 р. інвестиції надійшли більше, ніж зі 120 держав світу. До десятки основних країн-інвесторів, що формують левову частку загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Австрія, Об'єднане Королівство, Франція, США, Віргінські Острови та Швеція.

Великий інтерес інвесторів викликають підприємства, що здійснюють основу фінансову діяльність, у якій акумульовано близько 20 % загального обсягу інвестицій.

Інвестиційно привабливі підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого користування, організації, що здійснюють операції з купівлею-продажем нерухомого майна, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям.

На усіх підприємствах промисловості зосереджено близько 20 % загального обсягу інвестицій, зокрема, на підприємствах переробної промисловості.

Серед основних галузей переробної промисловості найбільші обсяги інвестицій зосереджені на підприємствах з виробництва харчових продуктів та

тютюнових виробів, металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів та машинобудування.

Окрім заходів, що були прийняті в країні щодо покращення її інвестиційного клімату і інвестиційного іміджу, в Україні залишається ще багато проблем, які утворюють перепони для іноземних інвесторів.

Серед основних факторів можна перш за все визначити такі:

- триваючу законодавчу й виконавчу нестабільність; відсутність чіткої державної стратегії по залученню інвестицій; значний податковий і адміністративний тиск на об'єкти підприємництва; зниження для громадян цінності грошових доходів у вигляді дивідендів і відсотків внаслідок інфляційних факторів;

- неврегульованість питань захисту прав власності інвесторів; високий рівень корумпованості в органах державної влади; наявність перешкод для репатріації прибутки з України; складність і відносно більшу тривалість процедур реєстрації підприємств; відсутність сучасної ринкової інфраструктури;

- нестабільність роботи фінансової системи країни; неготовність підприємств здійснювати реальні ефективні інвестиції навіть у конкурентоспроможні інноваційні проекти, що приносять високий стійкий дохід, достатній для виплати високих дивідендів; незначні обсяги фондового ринку;

- низький рівень платоспроможності усередині країни.

Розвинуті країни світу пильно стежать за процесами, що відбуваються у в Україні. Трансформація економік пострадянських країн, утворення нових геополітичних об'єднань на теренах СНД спонукають їх до вкладання капіталу в ключові сфери економіки цих країн у разі сприятливої ситуації.

Іноземні компанії, найбільші транснаціональні об'єднання прямо або через підставні фірми і банки скуповують акції перспективних підприємств країн СНД і фактично стають їхніми власниками, а відтак заморожують або згортають виробництво.

Результати активізації західного капіталу в країнах СНД очевидні.

Включення України в сучасне світове господарство неможливо без створення конкурентоздатної економіки й діючого механізму керування

інвестиційним процесом у країні. В таблиці 2.8 подано динаміку обсягів капітальних інвестицій в економіку України.

Таблиця 2.8. - Обсяги капітальних інвестицій в економіку України за період 2019-2020 рр.

	Використано					
	у фактичних цінах, млн.грн		у % до загального обсягу		Темп росту, %	Абсолютний приріст, млн.грн
	2019	2020	2019	2020	2019-2020	2019-2020
Інвестиції у матеріальні активи	99151,8	138297	96,6	96	39,480	39145,2
у тому числі інвестиції в основний капітал	83852,3	117215,6	81,9	81,2	39,788	33363,3
Капітальне будівництво	46596,1	65317,7	45,6	45,1	40,178	18721,6
Машини, обладнання та транспортні засоби	34209,4	49103,7	34,3	33,1	43,539	14894,3
Земля	516,3	428,3	0,3	0,5	-17,044	-88
Існуючі будівлі та споруди	1861,9	4264,8		1,8	129,056	2402,9
Нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва	1060,6	739,8	0,5	1	-30,247	-320,8
Довгострокові біологічні активи тваринництва	492,3	587,6	0,4	0,5	19,358	95,3
Інші необоротні матеріальні активи	2079,4	2206,3	1,5	2	6,103	126,9
Капітальний ремонт	9289	12854,6	9	9	38,385	3565,6
Інвестиції у нематеріальні активи	4142,9	4903	3,4	4	18,347	760,1
Всього	103294,7	143200	100	100	38,632	39905,3

Інвестиції у матеріальні активи у 2020 р., порівняно з 2019 р., збільшилися на 39145,2 млн. грн., що у відсотковому вираженні становить 39,48 % (див. табл.2.8). Інвестиції в основний капітал у 2020 р. порівняно з 2019 р. збільшилися на 39,79%. Капітальне будівництво у 2020 р., порівняно з базисним, збільшилося на 40,18%. Інвестиції у машини, обладнання та транспортні засоби збільшилися на 43,54% за той самий термін. Інвестування в землю у 2016 р., порівняно з 2015 р., зменшилися на 17,04%, що в натуральному вираженні становить 88 млн. грн.

Інвестиції в будівництво збільшилися, окрім інвестицій в нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва. Вони зменшилися на 30,25%. Структуру інвестицій в основний капітал подано в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9. - Структура інвестицій в основний капітал за період 2019-2020 рр.

Показники	Освоєно (використано)					
	інвестиції в основний капітал					
	у фактичних цінах, млн.грн.		у % до загального обсягу		Темп росту, %	Абсолютний приріст, млн.грн
	2019	2020	2019	2020	2019- 2020	2019-2020
Кошти державного бюджету	4383,7	7562,8	6,5	5,2	72,52	3179,1
Кошти місцевих бюджетів	1516,7	2608,6	2,2	1,8	71,99	1091,9
Власні кошти підприємств та організацій	48106,1	69186,3	59	57,4	43,82	21080,2
Кредити банків та інших позик	11524,8	20172	17,2	13,7	75,03	8647,2
Кошти іноземних інвесторів	2070,9	2762,2	2,4	2,5	33,38	691,3
Кошти населення на будівництво власних квартир	2958,1	2870,6	2,4	3,5	-2,96	-87,5
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	9441,4	7210,3	6,2	11,3	-23,63	-2231,1
Інші джерела фінансування	3850,6	4842,8	4,1	4,6	25,77	992,2
Усього	83852,3	117215,6	100	100	39,79	33363,3

Загалом інвестиції в основний капітал за 2019-2020 рр. збільшилися на 39,79% чи на 33363,3 млн. грн. Кошти державного бюджету, місцевих бюджетів, власні кошти підприємств та організацій, кредити банків та інших позик, іноземних інвесторів та інших джерел фінансування зазнали збільшення, а от кошти населення на будівництво власних квартир зменшилися на 2,96% і кошти населення на індивідуальне житлове будівництво також зменшилися, що в

натуральному вираженні становить 2231,1 млн. грн. Структуру капітальних інвестицій за 2016 рік подано у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10. - Структура капітальних інвестицій в українську економіку станом на 31.12.2020

Показник	Освоєно (використано)	
	у фактичних цінах, млн.грн.	у % до загального обсягу
Інвестиції у матеріальні активи	250501,6	96,4
у тому числі		
інвестиції в основний капітал	209130,0	80,5
з них		
капітальне будівництво	118445,8	45,6
машини, обладнання та транспортні засоби	85305,0	32,8
земля	1945,0	0,8
існуючі будівлі та споруди	8055,3	3,1
нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва	2439,3	0,9
довгострокові біологічні активи тваринництва	1056,4	0,4
інші необоротні матеріальні активи	4453,6	1,7
капітальний ремонт	23422,0	9,0
Інвестиції у нематеріальні активи	9430,7	3,6
Усього	259932,3	100,0

Інвестиції в операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям практично не змінилися, їх ріст склав менше 1%. Освіта теж зазнала росту, так само, як і охорона здоров'я.

Отже, задля подальшого залучення іноземного капіталу потрібно переглянути певні положення аграрного права, оскільки іноземні інвестори

прагнуть, щоб приватизація створювала позитивний інвестиційний та діловий клімат у результаті зростання продуктивності економіки.

2.3. Аналіз та оцінка конкурентоспроможності економіки України в умовах транснаціоналізації світового господарства

В сучасних умовах світові зіставлення країн за економічними показниками є досить розповсюдженими. Рейтинг України за підключенням до системи енергопостачання подано у табл. 2.11.

Таблиця 2.11. - Показники України відповідно до звітів Doing Business 2019-2020 рр.

Рейтинги за категоріями	DB 2019 Рейтинг	DB 2020 Рейтинг	Зміна рейтингу
Реєстрація	111	117	6
Підключення до енергопостачання	169	168	-1
Реєстрація прав власності	167	165	-1
Кредитування	25	20	-4
Захист інвесторів	112	107	-5
Сплата податків	182	180	2
Міжнародна торгівля	141	138	-3
Забезпечення контрактів	45	43	-2
Неплатоспроможність	156	159	2

Інтегральний показник, що характеризує економічну свободу в Україні-43,5, що відповідає 164-му місцю серед 183 країн за загальним індексом економічної свободи у 2016 році подано у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12. - Рейтинги України за показниками індексу економічної свободи у 2020 році

Показники економічної свободи	Рейтинг у 2020 році	Показник у 2019 році (балів)	Динаміка зміни показника у порівнянні з 2015 роком (балів)
Інтегральний показник	162	43,8	-0,5
Свобода бізнесу	147	47,1	8,3
Свобода ведення торгівлі	46	85,2	2,5
Податкова свобода	97	77,3	-0,55
Державні витрати	155	32,9	-8,1
Свобода інвестування	152	20	3,2
Поканники фінансової свободи	134	31	1,7
Права власності	98	31	0,3
Свобода від корупції	147	21	-3,5
Свобода праці	131	49	-7,6

Бал України значно нижчий, ніж попереднього року, завдяки погіршенню показників у категоріях щодо державних витрат та корупції. Таким чином, у рейтингу 2020 р. Україна покращила позицію по чотирьох показниках і погіршила по п'яти показниках.

За інтегральним показником економічної свободи Україна посідає останнє місце серед 43 країн європейського регіону. Слід розуміти, що загальний бал значно нижчий від середньосвітового показника. Глобальний економічний спад негативно вплину на економічне зростання. Важливі структурні зміни полягали у досягненні конкурентного рівня оподаткування та членства у Світовій організації торгівлі після значного періоду підготовки до вступу [18, с.28].

Незважаючи на вище сказане, значні структурні обмеження та політична нестабільність продовжують стримувати подальший розвиток приватного сектору. Недостатньо рівень розвитку фінансового сектору України не може забезпечити необхідні кредитні ресурси для розвитку приватного сектору [13].

Субіндекс “інновації і розвиненість” характеризується показниками, що потрібні країнам на стадії залежності від інновацій подано на рис. 2.2.

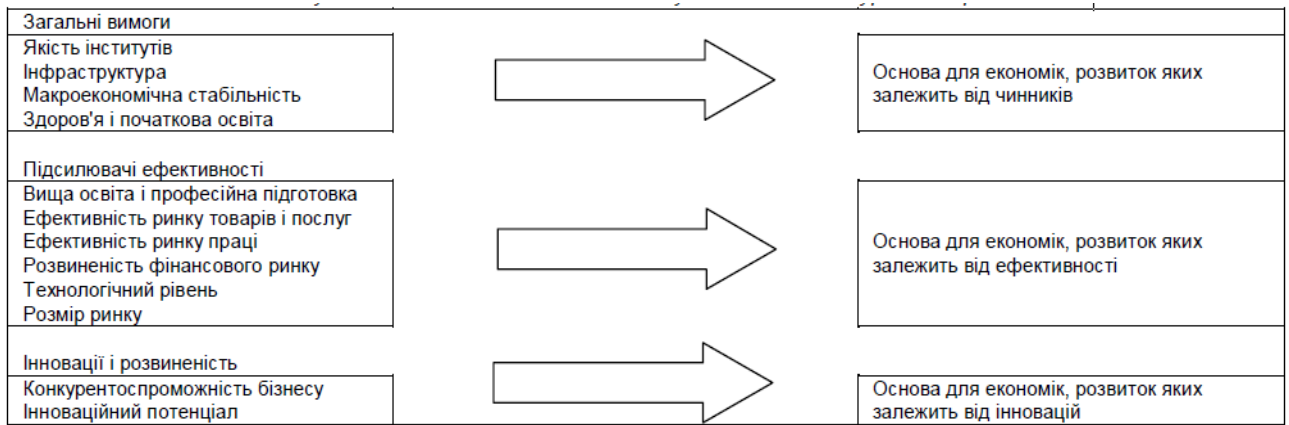

Рисунок 2.2 Субіндекси 12-ти складників індексу глобальної конкурентоспроможності

Субіндекс, що має назву “загальні вимоги” прийнято обчислювати на основі складників, що надзвичайно важливі для країн. Субіндекси 12-ти складників індексу глобальної конкурентоспроможності України за 2016 р. подано у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13. - Субіндекси 12-ти складників індексу глобальної конкурентоспроможності України, 2016 рік

Індекс	Місце	Бали
Загальні вимоги	97	4,1
Якість інститутів	130	2,9
Загальна інфраструктура	70	3,8
Макроекономічна стабільність	111	4,1
Здоров'я та початкова освіта	73	5,6
Підсилювачі ефективності	75	4
Вища освіта та професійна підготовка	50	4,7
Ефективність ринку товарів і послуг	130	3,5
Ефективність ринку праці	60	4,3
Розвиненість фінансового ринку	115	3,3
Технологічний рівень	81	3,4
Розмір ринку	37	4,3
Інновації і розвиненість	92	3,2

Джерело: складено на основі [18, 19]

У 2016 році Україна покращила позиції, піднявшись з 87-го на 80-е місце в щорічному рейтингу, що оцінює конкурентоспроможність. Загальними перешкодами для України щодо підвищення конкурентоспроможності прийнято

визначати податкове законодавство та корупцію [18, с. 25].

Кожен з рейтингів містить самостійне значення щодо оцінки привабливості країн та основних фінансових інструментів. Завдяки тому, що кожен зазвичай концентрується на одних показниках, тоді як другий – на інших, це вимагає від інвесторів поєднання показників усіх рейтингів для подальшого прийняття рішення.

Слід розуміти, що головною метою ведення міжнародного бізнесу є отримання максимального прибутку, тому виникає ситуація, коли реалізація планів іноземних інвесторів призводить до зростання негативних наслідків для країн, що приймають іноземні інвестиції. Загалом існує небагато причин щодо обмеження потоків прямих інвестицій.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ НАРОЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

3.1. Організаційні засади використання інвестиційної складової транснаціоналізації економіки України

Інтернаціоналізація комерційної діяльності спричиняє необхідність подальшого існування чіткого механізму регулювання міжнародного підприємництва, що здійснюється відповідними державними структурами та міжнародними організаціями.

Доречно виокремити наступні цілі регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- забезпечення балансу у різних сферах економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;
- подальше стимулювання прогресивних структурних змін в економіці;
- створення особливих пільгових умов для подальшої інтеграції економіки України.

Регулювання ефективної підприємницької діяльності ТНК на території нашої країни зазвичай здійснюється державними органами законодавчої та виконавчої влади, а саме, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів, Національним банком, Міністерством зовнішньоекономічних зв'язків та торгівлі, Державним управлінням митного контролю.

Загальні вимоги до результатів діяльності іноземного партнера зумовлені насамперед цілями країни, що приймає та визначаються диференційовано за певними показниками. До останніх варто віднести: частку вітчизняного партнера.

Трансферт прибутку зарубіжного інвестора включає наступні регулюючі заходи: обов'язкове створення резервного фонду та загальна фіксація

трансфертного капіталу. Прийнято допускати режим вільного переміщення капіталу.

Система гарантій щодо дотримання усіх прав іноземних партнерів зазвичай охоплює наступні гарантійні заходи щодо залучення у вітчизняне нормативно-правове поле та подальше дотримання існуючих пільг протягом повного інвестиційного циклу.

При проведенні ідентифікації інвестицій та інвесторів вкрай важливо визначити форми, що з'являтимуться після укладання необхідної угоди або підписання контракту. Вкрай потрібно фіксувати важливі юридичні особи, що вважаються національними об'єктами кожної країни-учасниці.

Загальні вимоги щодо здійснення спільної підприємницької діяльності зазвичай стосуються найму на роботу місцевого персоналу та використання необхідних джерел кредитування та надання важливої інформації.

Загальний процедурний механізм переведення платежів (коштів) є вкрай важливим елементом угоди, що зазвичай укладається між іноземними і вітчизняними партнерами. Як правило, країна базування докладає зусиль для подальшого фіксування гарантій щодо переведення коштів.

Постійні форми поведінки іноземних партнерів мають на меті формування загалопринятих понять, принципів та норм.

При Президентові України створено консультативну раду, що займається вивченням питань залучення іноземних інвестицій в Україну. Ця рада є дорадчим органом і зосереджує свою роботу по таких напрямках:

- аналіз та узагальнення існуючих проблеми щодо стримування іноземного інвестування в сучасну економіку України, визначення основних політичних, організаційних, юридичних, економічних та інформаційних шляхів вирішення;
- розгляд основних проблем інвестиційного процесу, регулювання іноземного інвестування на макроекономічному рівні;

- розробляє основні пропозиції щодо вдосконалення форм та методів регулювання економіки та подальшого впровадження сучасних міжнародних стандартів управління на підприємствах України;

- сприяння ефективному формуванню іміджу України серед потенційних зарубіжних інвесторів.

У таблиці 3.1 подано основні пріоритети державної політики відповідно до результатів соціологічного опитування на період 2016-2025 рр.

Таблиця 3.1. - Пріоритети державної політики України на період 2016-2025 рр.

Ранг	Пріоритет	У цілому
1	Лібералізація руху капіталу	1,11
2	Зняття загальних обмежень частки іноземної власності	1,16
3	Мінімізація загальних бюрократичних обмежень	1,17
4	Зниження багатьох податкових ставок та скорочення числа податків	1,31
5	Зменшення обмежень на доступ до внутрішнього та зовнішнього ринків	1,77
6	Вдосконалювання загальної системи контролю за дотриманням контрактів	1,81

Результати опитувань показують, що значним стимулом є пошук нових ринків. Цей стимул зазвичай переважає над іншими, зокрема над можливістю використання дешевої робочої сили. Значна більшість інвесторів зазвичай залучає великий внутрішній ринок України. З огляду на це, наявність дешевої робочої сили є істотним тільки для інвесторів-підприємців, що активно реагують на наявність дешевих фактори виробництва.

Хоча заробітна плата в Україні є значно меншою у порівнянні з іншими країнами Східної Європи, цю досить важливу перевагу нівелює низька продуктивність праці, недостатність капіталу та слабкий менеджмент.

Хоча Україна є однією з досить ризикованих країн Східної Європи, загальна внутрішня ставка прибутковості для основної більшості інвесторів.

ТНК зазвичай вимагають меншої ставки прибутковості (нижче 20%). Міжнародні фінансові організації, що оперують капіталом порівняно низької вартості та враховують політичні цілі, роблять інвестиції в Україну,

орієнтуючись на прибутковість, виражену однозначним числом. Загальна сума при цьому складає близько 1/7 загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Іноземні ділові кола враховують регіональний фактор при прийнятті рішень щодо інвестування, тому слід приділити увагу регіональній структурі іноземного інвестування в Україні.

Основним центром залучення інвестицій є місто Київ, на яке припадає 18,2% усіх залучених капітальних інвестицій. Основною причиною цього є те, що тут зареєстровані ряд суб'єктів господарювання, які фізично розташовані в інших регіонах України, але звітність подається за місцем юридичної реєстрації. До лідерів також належать Дніпропетровська (8,6%) та Київська область (7,4%).

Аутсайдерами є Волинська, Тернопільська, Чернівецька, Чернігівська області. У даних регіонах частка капітальних інвестицій становить 1% чи близько до цього від загальних обсягів інвестування і України.

Одним із важливих напрямів такого вдосконалення є розвиток ефективного міжнародного бізнесу в Україні. Оскільки в сучасних умовах він охоплює науково-технічну та виробничу підприємств та корпорацій.

В сучасних умовах ринкових перетворень виникає гостра потреба щодо забезпечення оптимального поєднання підприємницької самостійності та ініціатив. Державні органи сприяють створенню належної кон'юнктури для розвитку міжнародного бізнесу, спонукають при цьому до активних інвестицій у експортоорієнтовані та імпортозамінні галузі.

Існуючі інфраструктурні передумови розвитку сучасного міжнародного бізнесу в Україні в умовах планової економіки були пристосовані лише до дозвольно-директивного порядку.

З початком ринкових перетворень виникла велика потреба в істотному вдосконаленні наявних елементів інфраструктури. Відповідно до чинного законодавства ринкова інфраструктура України включає аукціони, торгово-промислові палати та торгівельні дома.

3.2. Шляхи зменшення негативного впливу ТНК на національну економіку

На кінець 2016 р. в Україні діяли більше 30 світових транснаціональних корпорацій. Проте на основну увагу заслуговують ТНК, що займаються виробництвом продукції на території України та ефективно розвивають промисловий потенціал країни.

В умовах сучасного розвитку економіки відслідковуються тенденції на світовому ринку та в Україні:

- сповільнення темпів зростання галузі;
- зміна основних форматів роздрібної торгівлі, зокрема, збільшення частки мережевої роздрібної торгівлі);
- подальше прискорення темпів зростання та ефективного впровадження новинок при скороченні життєвого циклу товарів.

Станом на кінець 2016 р. компанія Nestlé в Україні є лідером щодо виробництва продуктів харчування та напоїв. Ця компанія сприяє просуванню продукції торгових марок NESCAFÉ та Nesquik [42].

Аналіз діяльності ТНК в Україні сприяє виявленню позитивних та негативних чинників, що впливають на загальну економічну ситуацію в країні. До позитивних чинників прийнято відносити:

- покращення виробничої бази України, оскільки виробництво зарубіжними компаніями товарів та послуг призводить до створення нових підприємств та модернізації існуючих;
- впровадження нових досягнень науково-технічного прогресу в країні. Імпортування сучасних технологій в країну сприяє всебічному покращенню якості продукції, підвищенню його загального рівня конкурентоздатності на світових ринках. Поява нових товарів та послуг з прогресивними характеристиками сприяє покращенню якості продукції.

За наявності відповідних обставин інноваційні технології позитивно впливають на умови праці робітників та екологічну ситуації в країні.

Великого розвитку набули сектори економіки, що безпосередньо пов'язані з енергетикою та комунікаціями;

- посилення процесів подальшої інтернаціоналізації та глобалізації. Функціонування транснаціональних корпорацій сприяє прискоренню залучення української економіки до загальних світових процесів.

Недоліки діяльності транснаціональних корпорацій в Україні досить тісно пов'язані з наявними перевагами для країни:

- у багатьох випадках українська економіка використовується як сировинна база;

- ведення міжнародного бізнесу у видах економічної діяльності, що вигідні міжнародним компаніям, а не економіці України. Завдяки активній діяльності ТНК у галузях зі швидким оборотом капіталу та забезпеченими ринками збуту спостерігається низький рівень інвестицій у досить важливі для української економіки, види економічної діяльності;

- ТНК демонструють значну соціальну відповідальність в Україні, проте на практиці досить часто порушуються права національної робочої сили, використовуються вагомими недоліками;

- міжнародні компанії уникають сплати податків завдяки переливу капіталу в країни з нижчим рівнем оподаткування;

- спроможність ТНК ефективно впливати на ціноутворення в країні, що сприятиме подальшому поглинанню або банкрутству вітчизняних виробників.

Ефективне залучення транснаціональних корпорацій в Україну та оптимальний розподіл прямих іноземних інвестицій згідно видів економічної діяльності можливий лише при покращенні інвестиційного клімату в країні.

Відповідність вітчизняного законодавства загальним нормам світової економіки у сфері інвестицій та дотримання його норм законодавства

буде сприяти покращенню інвестиційного клімату ізростанню обсягів прямих іноземних інвестицій у перспективі;

- впровадження нових податкових та митних пільг, дотацій, субсидій, субвенцій та бюджетних позик сприяє залученню додаткових іноземних інвестицій та стимулює іноземні компанії до розвитку пріоритетних видів економічної діяльності.

Також існує необхідність щодо створення умов, які б в подальшому не обмежували можливості вітчизняних виробників. Метою цих заходів є захист вітчизняних підприємств в умовах подальшої інтеграції вітчизняної економіки до світової економіки.

- макроекономічна та політична стабільність позитивно впливає на імідж України як інвестиційно привабливої країни;

- підвищення рівня життя в Україні, призводить до подальшого зростання попиту на товари та послуги міжнародних компаній.

В сучасному світі поряд з залученням іноземних компаній в економіку України виникає необхідність щодо створення власних транснаціональних структур. Слід розуміти, що окрім позитивних сторін функціонування ТНК в системі світового господарства та міжнародних економічних відносин, спостерігається досить великий негативний вплив на економіку країн, у яких вони функціонують.

Він виявляється зазвичай у тому, що іноземні фірми захоплюють розвинуті та найбільш перспективні сегменти промислового виробництва та науково-дослідних структур приймаючої країни. ТНК.

Також слід розуміти, що ТНК у своїй політиці зазвичай зорієнтовані на поглинання компаній, а тому сприяють посиленню інвестиційного процесу. Саме тому великі інвестиційні проекти, пов'язані з реальними капіталовкладеннями, характеризуються загальною стійкістю, оскільки вони не можуть бути розпочаті

без тривалої підготовки та завершені без подальших значних втрат. Політика захоплень зазвичай передбачає фінансову рухливість, що негативно впливає на стабілізацію економічного розвитку країн.

Окрім цього, стабільне становище ТНК сприяє залученню рішучих заходів у випадку криз - закривати підприємства, скорочувати обсяги виробництва, що призводить до зростання безробіття та інших негативних явищ. Загальна схильність ТНК до значної реакції на зміну кон'юнктури дає вагомі приводи щодо зниження випуску обсягів продукції.

ТНК створюють специфічну форму переказу капіталів за допомогою трансфертних цін зазвичай занижених чи завищених, що встановлюються самими ТНК при продажі товарів та наданні послуг своїм дочірнім компаніям та філіям в рамках корпорацій. Саме ому трансфертні ціни на продукцію ТНК є однією із найбільших проблем для приймаючих країн.

Слід розуміти, що значна кількість ТНК великі та мають монопольну владу. Саме тому, деякі з них перевершують певні країни, а керівники таких фірм ведуть справи лише з главами держав. Приймаючі країни мають усвідомлювати, що існують можливі ускладнення взаємовідносин.

Міжнародні корпорації здійснюють тиск на уряди приймаючих країн та досить часто втягують їх у подальшу конфронтацію. Поряд з цим вони можуть підкуповувати місцевих політиків задля фінансування змови проти уряду. ТНК, що діють в багатьох країнах, мають можливість впливати на всі сфери суспільного життя, а найбільші та наймогутніші - ухилятися від економічного та політичного контролю з боку приймаючих країн.

У сучасній історії відомі випадки, коли іноземні інвестори отримували підтримку дій від політичного керівництва. Досить часто завдяки тиску з боку уряду приймаючої країни, ТНК залишали її та переміщувалися в іншу країну.

3.3. Впровадження механізму збалансованого впливу транснаціональних корпорацій на розвиток української економіки

Процеси глобалізації світового господарства наприкінці ХХ ст., неоднозначно вплинули на економіку як країн базування ТНК, так і приймаючих країн.

Слід розуміти, що загальна лібералізація руху капіталу й економічної діяльності ТНК сприяє підвищенню загального технологічного рівня виробництва та швидкій появі на ринку нових товарів та послуг.

Поряд з цим зростає залежність національних економік від діяльності ТНК. Метою міжнародного бізнесу є максимізація прибутку, тому досить часто виникає ситуація, коли завдяки реалізації планів зарубіжних інвесторів призводить до посилення негативних наслідків.

Українським підприємствам необхідно посилювати співпрацю з іноземними ТНК, використовуючи при цьому наявні переваги залучення іноземних інвестицій, адаптація макроекономічної моделі інтеграції України у світовий ринок.

Прогноз імовірних міні/максимальних значень макроекономічних показників та індикаторів надійності економічної безпеки України демонструє середньорічні темпи зростання ВВП до 2016 р. в межах 6,5–8,5 %. З огляду на обчисленні значення комплексного показника-індикатора економічної безпеки у 2016 р. він становитиме не менше як 106, а відтак, у 2017 р. Україна зможе здобути високих показників енергоефективності водночас із збільшенням обсягів випуску промислової.

Аналізуючи можливості розвитку національних потужних структур слід розуміти логіку поєднання такого розвитку з стратегією ТНК, оскільки стратегія ТНК базується на глобальному підході [1,с.37].

Цим країнам вдалося повною мірою:

- використати ласні конкурентні переваги у трудомістких галузях;
- завдяки жорсткій державній політиці спрямувати іноземну допомогу в імпортозамінний сектор економіки;

- удосконалити науково-технічний потенціал експортних галузей;
- сприяти кредитній політиці для експортерів тощо.

Серед організаційно-правових заходів необхідно виділити:

- удосконалення правової бази розвитку транснаціональної діяльності;
- організацію ефективної системи сертифікації усієї експортної продукції;
- створення та підтримка об'єднань інвесторів, координація їх діяльності на зовнішніх ринках із метою ефективного використання кон'юнктури та дотримання правил конкуренції.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного у кваліфікаційній роботі магістра проведено дослідження і зроблено теоретичне обґрунтування щодо виявлення тенденцій формування та розвитку міжнародного механізму регулювання діяльності ТНК. Тому зроблені такі висновки:

Діє ціла низка міжнародних інституцій (ООН, ЮНКТАД, СОТ, ОЕСР, МОП) які тією чи іншою мірою регулюють діяльність ТНК. Вони також акцентують увагу на лібералізацію руху міжнародного капіталу, визначають механізм врегулювання міжнародних суперечок.

Поряд з міжнародними механізмами впливу на діяльність ТНК дедалі більшого значення останніми десятиріччями набуває державний механізм регулювання інвестиційних потоків та міжнародного виробництва ТНК, котрий на даний момент, ще далекий від бажаного.

Глобалізація економіки призводить до постійного розширення переліку проблем, котрі пов'язані безпосередньо з діяльністю ТНК, а отже і загострює питання міжнародного механізму їх регулювання .

ТНК – це компанії, на зарубіжну діяльність яких припадає близько 25-30% її загального обсягу і яка має філіали в двох чи більше країнах світу. (Зарубіжна діяльність – частка обсягу виробництва, активів, робочої сили, ПШ – показники інтернаціоналізму).

Загалом виділяють три етапи становлення взаємовідносин ТНК: економічно слаборозвинутих країн:

1) XVII – XVIII ст. – епоха старого колоніалізму англійських, голандських, іспанських та інших компаній; особливість – нищівна експлуатація місцевого населення, вичерпування мінеральних ресурсів;

2) XIX – перша половина XX ст. – епоха нового імперіалізму (кін. XIX), коли Африка, ПСА, Латинська Америка були складовим елементом імперських систем; особливості тіж самі, але крім того вкладалися кошти у розвиток виробничої інфраструктури (портів, залізниць, міських центрів);

3) з другої половини ХХ ст. – характеризується проведенням відносно самостійної економічної і інвестиційної політики урядами КІЦР, що спрямовані на залучення ТНК.

Присутність ТНК відчують різні сегменти та частини ринку, транснаціональна політика впливає на українську економіку та політику в цілому. Організаційним відступ може стати розробка комплексної системи законодавства, яке регламентує діяльність ТНК в Україні і визначить взаємні права і обов'язки між ТНК і Україною Україна, як приймаюча ТНК країна, не посіла належного місця в їх діяльності.

Приєднання України до сучасного світового господарства неможливо без існування конкурентноздатної економіки ефективного механізму керування інвестиційним процесом. У роботі проведено дослідження особливостей інвестиційної діяльності. Україна приймає багато інвестицій від інших країн.

Інвестиції у сільське господарство, мисливство, лісове господарство у 2015р., порівняно з 2014р., збільшилися на 85,44%. Рибальство, рибництво збільшилося на 1,9 млн. грн. за цей ж термін. Інвестиції у промисловість теж зазнали росту і збільшилися на 49,18%. Діяльність транспорту та зв'язку у 2015р., порівняно з базисним роком., збільшилися на 33,17%. Інвестиції у діяльність готелів та ресторанів збільшилися на 146,06%. Фінансова діяльність теж зазнала росту і збільшилася на 16,37%.

ТНК та систему амортизаторів можливих негативних впливів транснаціоналізації Прогноз імовірних міні/максимальних значень макроекономічних показників та індикаторів надійності економічної безпеки України демонструє середньорічні темпи зростання ВВП до 2015 р. в межах 6,8–8,0 %, а у подальшому їх часткове зниження до 5,0 %.

Однак зустрічні прогнозно-аналітичні розрахунки довели, що у разі реалізації стратегії макросистем-ної еволюції прогнозний ВВП України у 2030 р. може зрости навіть у 4,0–4,2 рази, ВВП на одну особу населення становитиме 13,1, а на одну особу зайнятого - 21,4 тис. дол. США.

Прогноз імовірних міні/максимальних значень макроекономічних показників та індикаторів надійності економічної безпеки України демонструє середньорічні темпи зростання ВВП до 2015 р. в межах 6,8–8,0 %, а у подальшому їх часткове зниження до 5,0 %. Однак зустрічні прогнозно-аналітичні розрахунки довели, що у разі реалізації стратегії макросистем-ної еволюції прогнозний ВВП України у 2030 р. може зрости навіть у 4,0–4,2 рази, ВВП на одну особу населення становитиме 13,1, а на одну особу зайнятого - 21,4 тис. дол. США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адинцев О. В. Наслідки діяльності ТНК у світі// Актуальні проблеми міжнародних відносин. - К., 2015. - Вип. 52, Ч. 1. - С. 74-76.
2. Андрійчук В. Власний і позичковий капітал підприємства та критерії їх раціонального співвідношення / В. Андрійчук // Фінанси України – №18. – 2010 р. – С.15-23.
3. Афендікова В. І. Роль ТНК в міжнародній господарській діяльності: переваги та недоліки існування ТНК// Держава та регіони. Сер.: економіка та підприємництво. - 2007. - № 2. - С. 285-288.
5. Бадзим О. С. Процеси транскордонного злиття та поглинання у фінансовому секторі України / О. С. Бадзим, Ю. Ю. Кривошопка // Акт. пробл. економіки. - 2008. - № 9. - С. 155 - 159.
6. Бакаєв Л.О. Кількісні методики в управленні інвестиціями: Навчальний посібник. – К.:КНЕУ, 2010. – 151с.
7. Балануца О.О. Роль іноземного інвестування в економіці України // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - № 10. - С. 73 -76.
8. Балануца О.О. Проблеми та шляхи розвитку державного і недержавного гарантування іноземних інвестицій в Україні // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - № 9. - С. 65 -69.
9. Бережна І.Ю. Оцінка іноземної інвестиційної діяльності на території України: 2015 – 2016 рр. // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2016. - № 3. - С. 28- 32.
10. Бенч О.І. Кліматичний пояс українських інвестицій:[прогноз щодо інвестиційного клімату в Україні на 2008р.] // Консалтинг в Україні. – 2007. - № 12. - С. 6-8.
11. Білоцька М.Ф. Регулювання фінансових ринків: світовий досвід // Економіка та держава. - 2008. - № 11. - С. 43-47.

12. Білошапка В. А. Зміст та пріоритети управлінської роботи менеджерів ТНК / В. А. Білошапка // Формув. ринк. відносин в Україні. - 2013. - №10. - С. 19 - 22.
13. Білошапка В. А. Регіональні структури побудови в управлінській практиці міжнародних компаній / В. А. Білошапка // Акт.пробл. економіки. - 2009. -№ 1. - С. 29 - 35.
14. Білошапка В. А. Трансформації бізнес-моделей у практиці ТНК / В. А. Білошапка // Формув. ринк. відносин в Україні. - 2008. - №11. - С. 23 - 27.
15. Боярко І.М. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання // Акт. проблеми економіки. -2008. - № 7. - С. 90 - 99.
16. Буяк А.А. Ресурсно - виробнича модель регулювання інвестицій в економіку //Економіст. - 2008. - № 8. - С. 66 - 72.
17. Гайдучкий І. П. Характеристика глобальної діяльності ТНК// Финансовые рынки и ценные бумаги. - 2008. - № 13. - С. 6-10.
18. Гайдучкий І. Мотиви виходу ТНК на ринки нових країн / І. Гайдучкий // Банк. справа. - 2013. - № 4. - С. 68 - 71.
19. Голубєва В.О. Досвід нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі в ЄС / В.О. Голубєва // Збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції УАЗТ «Вплив глобалізації на формування та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України» 30 травня 2002 року. – К.: УАЗТ, 2012. – С.137.
20. Герасимчук З.В., Гонта О.І. Регіональні аспекти транснаціоналізації економіки регіонів/ Корпоративні структури в національній інноваційній системі/ За ред.д-ра екон. наук Л.І.Федулової. – К.: вид-воУкрІНТЕІ, 2007. – С. 269 – 295.
21. Грищенко А. Транснаціональні корпорації в системі глобальних конкурентних стратегіях // Україна в системі міжнародних відносин в умовах глобалізації. - К., 2015. - С. 114 -117.

22. Грищенко А. Українські ТНК як інструмент диверсифікації національної економіки в світовий економічний простір // Україна в системі міжнародних відносин в умовах глобалізації. - К., 2015. - С. 35–38.
23. Головаш Б.Е. Вплив ПІІ на економічний розвиток України // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - № 9. - С. 173- 177.
24. Голошко О.С. Сприятливий інвестиційний клімат - запорука успіху українського прориву // Урядовий кур'єр. - 2008. - 26 січ. - (№ 16). - С. 3.
25. Даміров Я. ТНК як фактор включення національних господарств до світової економіки// Економіка України. - 2007. - № 5. - С. 67-74.
26. Даниленко А.А. Актуальні питання ПІІ до України з ЄС (у контексті розширення ЄС на схід) // Фінанси України. -2008. - №1. - С. 127- 137.
27. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. - К.: Знання, 2006. - 464 с.
28. Довгаль І. В. Стратегія транснаціональних корпорацій в умовах світових глобалізаційних процесів / І. В. Довгаль // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2008. - № 6. - С. 84-88.
29. Дубчак І. Необхідність формування та розвитку ТНК в Україні як оптимальний засіб залучення довгострокових інвестицій // Україна в системі міжнародних відносин в умовах глобалізації. - К., 2015. - С. 216 - 218.
30. Дудін В. Невловимі добродії : [про регулювання діяльності ТНК] / В. Дудін // Юрид. вісн. України. - 2012. - № 10. - С. 6.
31. Єрмошкіна О. В. Особливості управління фінансовими потоками великих інтегрованих структур в умовах глобалізації економічних явищ : [ТНК] / О. В. Єрмошкіна // Вісн. екон. науки України. - 2008. - № 2. - С. 52 - 57.
32. Зав'ялова О. Роль ТНК в інтегруванні України у світове господарство / О. Зав'ялова. // Інтеграція України у світове господарство. – К.: Основи, 2008р. – 60 с.
33. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – 2-ге вид., випр. та доп. – Львів: Центр Європи, 2007. – 576с.

34. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: статистичний збірник Державного комітету статистики України / За ред. Л.М. Овденко. – К. : Держкомстат, 2014. – 61 с.
35. Кабанов В. І. Державне регулювання міжнародної кредитно-фінансової діяльності // Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2007. - № 5. - С. 120 - 124.
36. Каленська Т. В. Вплив стратегічних мереж ТНК на показники інноваційної діяльності / Т. В. Каленська // Зовніш. торгівля: право та економіка. - 2008. - № 2. - С. 61 - 66.
37. Калініченко А.А. ТНК в умовах становлення економіки // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - К., 2013.- Вип.44 (Ч.2). - С.31-36.
39. Карамбович І. М. ТНК у системі світового господарства / І. М. Карамбович // Зовніш. торгівля: право та економіка. - 2018. - № 4. - С. 28 - 30.
40. Касьянов Я. Економіка "титанів" на товарних ринках України : ТНК / Я. Касьянов // Маркетинг в Україні. - 2018. - № 4. - С. 28 - 32.
41. Кішковський К. ТНК в розвитку внутрішнього ринку України// Вісник КНТЕУ. - 2007. - № 4. - С. 58-64.
42. Кметик Х. Значення основних принцип міжнародного права у регламентації діяльності транснаціональних корпорацій / Х. Кметик // Зовнішня торгівля право та економіка. – 2009. – №1. – С.83-87.
43. Ковалевська А.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств як фактор здійснення соціальних аспектів реформ транзитивної економіки / А.В. Ковалевська // Соціальні пріоритети в транзитивній економіці: Збірка наукових праць. – Х.: ХІБМ, 2019. – С.166-169.
44. Кметик Х. В. Становлення та розвиток теорії ТНК// Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2007. - № 4. - С. 141-146.
45. Кметик Х. В. Юридична природа транснаціональних корпорацій / Х. В. Кметик // Зовніш. торгівля: право та економіка. - 2014. - № 6. - С. 155 - 160.

46. Кожем'яка С.М. Структурні зрушення в інвестиційних процесах економіки України //Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - № 11. - С. 66 - 71.
48. Луцький М.Г. Вплив транснаціональних корпорацій на глобалізацію інноваційних процесів / М.Г. Луцький // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №4. – с.116-120.
49. Малащук Д. В. Упровадження нових технологій як ключовий фактор ринкової конкуренції / Д. В. Малащук // Зовніш. торгівля: право та економіка. - 2008. - № 5. - С. 27 - 33.
50. Малютін О. К. Інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій в умовах посилення глобалізаційних процесів / О. К. Малютін // Фінанси України. - 2008. - № 12. - С. 107 - 113.
51. Маруняк Є. Територія та ресурси в епоху глобалізації: вибір стратегії : про ТНК / Є. Маруняк // Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2008. - № 39. - С. 3 - 5.
52. Маруняк Є. Сутність і основні риси ТНК та їх розвиток в Україні// Український географічний журнал. - 2007. - № 4. - С. 26-48.
53. Маслий В.В, Питель С.В. Прямі іноземні інвестиції: ретроспективний аналіз // Акт. проблеми економіки. - 2018. - № 11. - С. 71 - 82.
54. Міжнародна економіка: навчальний посібник / Божидарнік Т.В., Савош Л.В., Кравчук О.Я. та ін. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – 420 с.
55. Міжнародні економічні відносини: Історія міжнародних економічних відносин / А.С.Філіпенко, В.С.Будкін, О.В.Бутенко та ін. : Підручник. – К.: Либідь, 2002. – 191с.
56. Новикова М. В. Організаційно-економічний механізм глобалізаційних процесів в авіаційній галузі / М. В. Новикова, І. Г. Михальченко // Формув. ринк. відносин в Україні. - 2008. - № 5. - С. 124 - 130.
58. Пестушко В. ТНК для України / В. Пестушко // Географія та основи економіки в шк. - 2009. - № 1. - С. 6

59. Пехник А. Діяльність іноземних ТНК на території України// Регіональна економіка. - 2015. - № 1. - С. 253-263.
60. Пехник, А. Класифікація стратегій входження ТНК на іноземні ринки// Львів, нац. ун-т ім. І. Франка. Вип. 16. - Л.: 2006. - С. 196-203.
61. Плотніков О.В. Фінансовий аналіз в ТНК // фінансовий менеджмент у ТНК. - К., 2004. - С. 159 -195.
62. Приятельчук О.А. Види організаційної структури міжнародних корпорацій // Актуальні проблеми міжнародних відносин. - К., 2015. - Вип. 55., Ч.2. - С. 194 - 199.
63. Рогач О.І. Транснаціональні корпорації в світовій економіці: монографія / О.І.Рогач; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К.: ВПЦ «Київськ. ун-т», 2015. – 176 с.
64. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: Підруч. для студ. економ. спец. вчз. - К.: Либідь, 2015. – 720 с.
65. Рогач О.І., Шнирков О.І. Транс націоналізація світового господарства та перехідні економіки. - К.: Видавн. центр «Київськ. ун-т», 1988. – 302 с.
66. Самофалов В. Глобальний виклик ТНК// Дзеркало тижня. - 2003. -16-22 серпня. - С. 1- 12.
67. Соколова З. С. Стратегічні позиції міжнародних ТНК у Західній Африці / З. С. Соколова // Зовніш. торгівля: право та економіка. - 2008. - № 3. - С. 58 - 64.
68. Склеяр Л., Роббінс П. Т. Глобальний капіталізм і провідні корпорації Третього світу// Економічний часопис XXI. - 2004. - № 5. - С. 13-19.
69. Сухіна О. М. Економічна доцільність формування інституту українських транснаціональних корпорацій у сфері надрокористування / О.М. Сухіна // Стратегічні пріоритети. – №2 (23). – 2012 р. – С. 111-119.
70. Терещенко О.О Контролінг у системі антикризового управління підприємством / О.О.Терещенко //Фінанси України. – 2009. – №12. – С.53.

71. Теслюк Н. П. Стратегії підприємства по досягненню конкурентних переваг / Н.П. Теслюк // Економіка, фінанси, право. – 2008. – №11. – С.17-20.
72. Тиммерман Х. ТНК – головні суб'єкти міжнародної виробничої та інвестиційної діяльності / Х. Тиммерман // Міжнародні економічні відносини. – 2002. – №6. – С.93-95.
73. Томарева В. В. Потенціал впливу глобалізації НДДКР ТНК на інноваційний розвиток економіки / В. В. Томарева // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 2008. - № 2. - С. 249 - 255.
74. Федияк Г. С. Визначення ознак і поняття транснаціональних корпорацій вченими у міжнародному праві / Г. С. Федияк // Держава і право: зб. наук. праць. - К., 2008. - Вип. - № 39. - С. 586 - 591.
75. Фесенко М. ТНК і держава: суперечливі взаємовідносини в умовах фінансової глобалізації / М. Фесенко // Зовніш. справи. - 2008. - №10. - С. 46 - 49.
76. Хоменко І.Б. Особливості інвестиційної діяльності ТНК в Україні // Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2008. - № 1. - С. 71 - 77.
77. Чумакова Я.А. ТНК в Україні: перспективи розвитку // Світогосподарські пріоритети України. - К., 2015. - С. 109 - 117.
78. Our annual ranking of the world's largest corporations Global 500 // <http://money.cnn.com/magazines/fortune/global500/2008/companies/>
79. The World Bank, Doing Business 2012. Doing Business in a More Transparent World. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports/globalreports/doing-business-2012>
80. Heritage Foundation & Wall Street Journal, Methodology for the 10 Economic freedoms // URL: http://www.heritage.org/index/pdf/2009/index_2009_methodology.pdf
81. Heritage Foundation & Wall Street Journal, The Index of Economic Freedom // URL: <http://www.heritage.org/index/Ranking>
82. Miller T., Holmes K.R., Kim A.B., Riley, B., Roberts, J. M., Walsh, C. Heritage Foundation (Washington, D.C.), & Wall Street Journal. (2015). 2015 Index of Economic Freedom. Washington, DC: Heritage Foundation. // URL:

<http://mamayinstitute.org/wp-content/uploads/2015/07/Index-of-Economic-Freedom-Ukraine.pdf>

83. The World's largest Companies Global 500 2008 // URL: <http://www.ft.com/reports/ft5002008>

84. World Investment Report 2008/ URL: <http://www.unctad.org/Templates/Search.asp?intItemID=2068&lang=1&frmSearchStr=World+Investment+Report+2008&frmCategory=all§ion=whole>

85. Largest transnational corporations pursued further expansion abroad in 2007, Report says // URL: <http://www.unctad.org/Templates/Webflyer.asp?docID=10509&intItemID=2068&lang=1>

86. Investment for development: transnational corporations, infrastructure and development // URL: http://www.unctad.org/en/docs/tdb55d5_en.pdf

87. The world's largest companies, by sector // URL: <http://www.transnationale.org/>

88. Transnational corporation // URL: http://www.unctad.org/en/docs/diaeiia20083_en.pdf

90. Transnational Corporations and International Production /Vernon R // URL: <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/298270.html>

91. How Competitive Forces Shape Strategy. / Porter Michael // URL: <http://www.scribd.com/doc/6283732/How-Competitive-Forces-Shape-Strategy-by-Porter-Michael-E>

Найкрупніші ТНК світу за версією американського журналу Financial Times, вибірка з 500 найбільших, 2008 рік

№ п/п	Компанія	Країна	Сектор економіки	Обсяги продажу, млрд.длл. США	Прибуток, млрд.д ол.США
1	Citigroup	США	Банківська справа	94,71	17,85
2	Bank of America	США	Банківська справа	49,01	29860
3	JP Morgan Chase	США	Банківська справа	44,39	17258
4	BNP Paribas	Франція	Банківська справа	47,74	26755
5	Royal Bank of Scotland	Великобританія	Банківська справа	35,65	34790
6	Barclays	Великобританія	Банківська справа	33,69	32964
7	ABN -Amro Holding	Нідерланди	Банківська справа	23,64	35855
8	Bank One	США	Банківська справа	38098	14671
9	Washington Mutual	США	Банківська справа	38004	32203
10	Credit Agricole	Франція	Банківська справа	31,77	38322
11	ExxonMobil	США	Нафто-газова промисловість	222,88	20,96
12	BP	Великобританія	Нафто-газова промисловість	232,57	46661
13	Royal Dutch/Shell Group	Нідерланди/Великобританія	Нафто-газова промисловість	133,5	14824
14	Total	Франція	Нафто-газова промисловість	131,64	30895
15	Chevron Texaco	США	Нафто-газова промисловість	112,94	15888
16	ENI	Італія	Нафто-газова промисловість	53,29	30042
17	ConocoPhillips	США	Нафто-газова промисловість	90,49	30407
18	PetroChina	Китай	Нафто-газова промисловість	29,53	24593

Продовження таблиці 1.1.

19	China Petroleum & Chemical	Китай	Нафто-газова промисловість	39,16	34335
20	Gazprom	Росія	Нафто-газова промисловість	19,21	29649
21	Sony	Японія	Автомобілебудування	63,23	0,98
22	Toyota Motor	Японія	Автомобілебудування		
23	Daimler Chrysler	Німеччина	Автомобілебудування	57,13	38326
24	General Motors	США	Автомобілебудування	185,52	30011
25	Honda Motor	Японія	Автомобілебудування	67,44	22341
26	Nissan Motor	Японія	Автомобілебудування	57,77	43556
27	Volkswagen Group	Німеччина	Автомобілебудування	91,33	25965
28	BMW	Німеччина	Автомобілебудування	52,23	38323
29	Ford Motor	США	Автомобілебудування	164,2	0,76
30	Renault	Франція	Автомобілебудування	64,2	4,2
31	General Electric	США	Промислове об'єднання	134,19	15,59
32	Siemens Group	Німеччина	Промислове об'єднання	86,62	29618
33	Tyco International	Бермуди	Промислове об'єднання	37,57	43466
34	United Technologies	США	Промислове об'єднання	38077	131181
35	IBM	США	Високотехнологічне устаткування	89,13	21367
36	Hewlett - Packard	США	Високотехнологічне устаткування	73,06	19756
37	Nokia	Фінляндія	Високотехнологічне устаткування	37,05	19085
38	Cisco Systems	США	Високотехнологічне устаткування	19,82	12875
39	Microsoft	США	Програмне забезпечення	34,27	31356
40	Cannon	Японія	Електротехніка	49,31	32850
41	Altria Group	США	Споживчі товари	60,37	44075
42	Nestle	Швейцарія	Споживчі товари	64,56	17654
43	Unilever	Нідерланди/Великобританія	Споживчі товари	50,7	45323
44	Samsung Electronics	Південна Корея	Електротехніка	50,22	34820
45	Intel	США	Електротехніка	30,14	23498
46	Roche Group	Швейцарія	Фармацевтична п-сть	25,18	17564
47	Merck & Co	США	Фармацевтична п-сть	30,78	12236
48	Novartis Group	Швейцарія	Фармацевтична п-сть	26,77	14732
49	GlaxoSmithKline	Великобританія	Фармацевтична п-сть	34,16	12571
50	Dow Chemical	США	Хімічна п-сть	32,63	27030

Директиви Ради ЄС

Директива	Спрямованість	Рік прийняття
Перша –про реєстрацію компаній	Визначає порядок реєстрації акціонерних компаній у країнах – членах ЄС, містить основні вимоги щодо обов’язків акціонерних компаній перед акціонерами.	1968
Друга –про мінімальний капітал	Уточнює правила функціонування акціонерних компаній: мінімальний розмір статутного фонду, контроль за виплатою дивідендів, правила випуску акцій і т.п.	1976
Третє –про злиття	Сприяє процесам злиття та захищає інтереси акціонерів, кредиторів, працівників.	1978
Четверта – про бухгалтерську звітність	Визначає вимоги організації бухгалтерської звітності.	1978
П’ята – про структуру організації, участь робітників	Визначає структуру акціонерних компаній, повноваження керівних органів, регламентує участь працівників в управлінні.	-
Шоста –про поділ компанії	Уточнює положення Третьої директиви. Регулює процедуру поділу публічної компанії у разі припинення її існування.	1982
Сьома – про консолідовану бухгалтерську звітність	Гармонізує правила ведення бухгалтерської звітності групи компаній, визначає випадки надання консолідованої звітності.	1983

Продовження таблиці

Восьма – про кваліфікацію аудиторів	Встановлює вимоги до підготовки та навчання аудиторів	-
Дев'ята – про відносини між батьківською та дочірніми компаніями	Регулює відносини між головною холдинговою компанією та дочірніми підприємствами.	1984
Десята – про міжнародні злиття	Гармонізує правила транскордонного об'єднання компаній	1985
Одинадцята – про правила подання відомостей про філіали	Визначає вимоги до закордонних філіалів, що розташовані в інших країнах ЄС, одо батьківської компанії.	1989
Дванадцята – про одноосібні компанії	Встановлює порядок утворення компаній однієї особи у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю.	1988
Тринадцята – про процедуру передачі акцій	Регулює біржові транзакції купівлі контрольних пакетів акцій. Визначає правові механізми процесів концентрації капіталу.	-

*Складено за [67].

Директиви (керівні принципи ОЕСР щодо поведінки багатонаціональних корпорацій

Вплив діяльності іноземних ТНК на національну економіку

№ п/п	Позитивні наслідки	№ п/п	Негативні наслідки
1	Зростання ефективності вітчизняного виробництва і рівня зайнятості	1	ТНК захоплюють найбільш розвинуті й перспективні сегменти національної економіки
2	Створення і модернізація діючих підприємств з використанням зарубіжного досвіду, нових технологій, вищої продуктивності праці	2	ТНК зорієнтовані переважно на поглинання місцевих компаній і таким чином сприяють посиленню нестійкості інвестиційного процесу
3	Нові можливості для налагодження техноємної та орієнтованої на експорт діяльності підприємств завдяки підрозділам ТНК	3	ТНК чинять тиск на уряд приймаючої країни та сприяють лобіювання своїх інтересів
4	Перелив активів до національної економіки та сприяння розвитку підприємницького сектору	4	Дестабілізація цін через негативні наслідки використання механізму трансфертних цін
5	Позитивний вплив на пропозицію, вартість, якість та асортимент товарів та послуг	5	Крупні іноземні ТНК зловживають монопольним становищем, тим самим витісняючи вітчизняні підприємства з ринку
6	Переорієнтація номенклатури експорту: із нединамічних на динамічні види продукції, з низько технологічних на середньо – і високотехнологічні види діяльності.	6	Стійке станови ТНК дає їм змогу вживати більш більш рішучих заходів під час криз, закривати підприємства, скорочуваи обсяги виробництва, що призводить до безробіття і інших негативних явищ
7	Підвищення конкурентоспроможності секторів економіки та економіки країни в цілому	7	

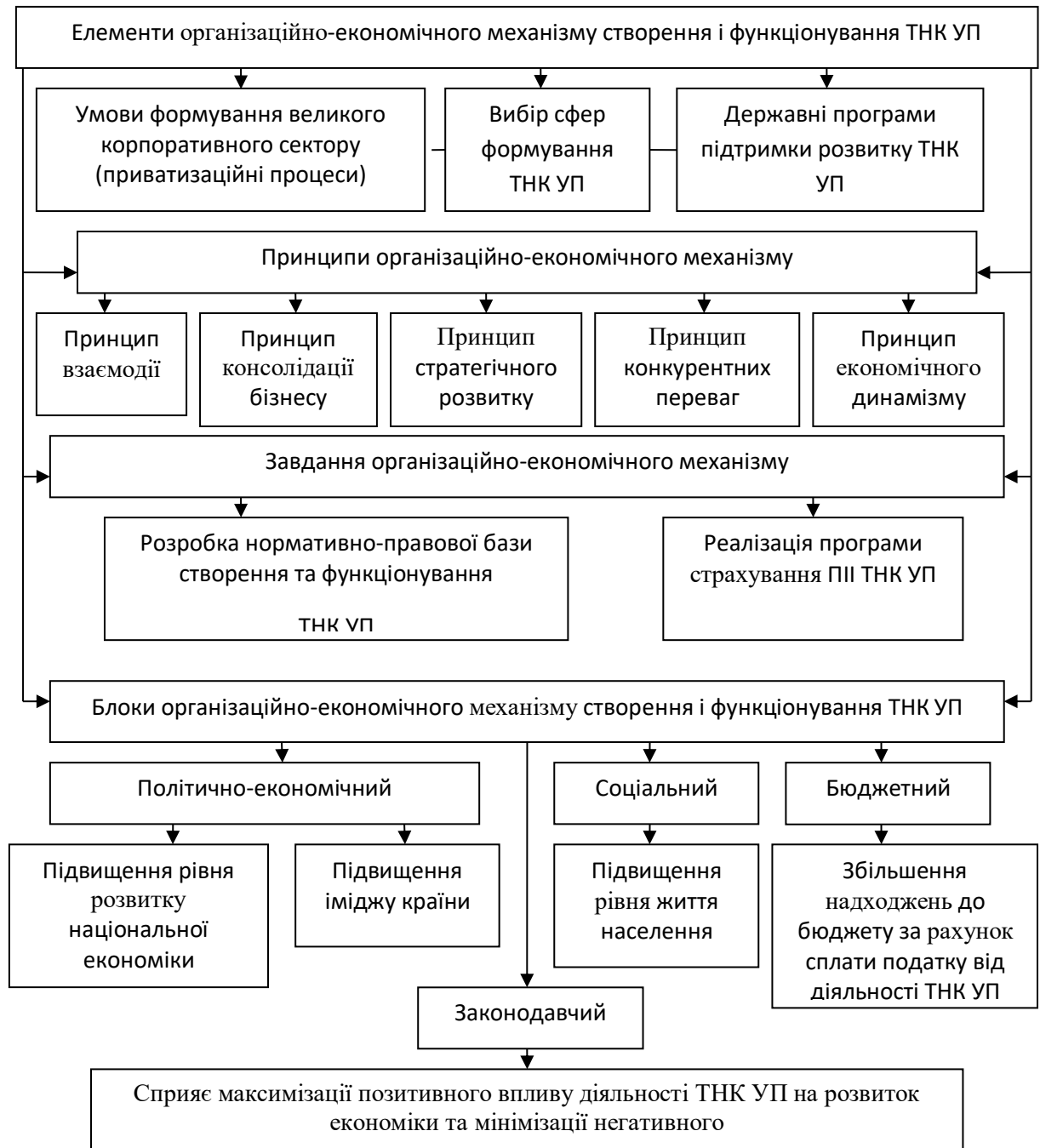

Рис. Організаційно - економічний механізм державного регулювання створення та функціонування ТНК УП.